

Dva trgovačka inventara kao pokazatelji ekonomskog i kulturnog života u Zadru u XIV. stoljeću

Sabine Florence Fabijanec

Zavod za povijesne znanosti HAZU, Zagreb, Republika Hrvatska

Proučavajući zadarski trgovački milje, naišla sam na dva inventara iz oprečnih razdoblja. Prvi je napisan tijekom opsade Zadra 1346. godine, a drugi koncem XIV. st., kada grad doživljava najveći gospodarski razvitak. Inventar Fumice Salvagnele svjedoči nam o privrednom životu za vrijeme liberalne mletačke vlade, a inventar Damijana Martina de Treschiano, iz 1380. godine, povezan je uz ekonomski rast komune. Iako iz različitih razdoblja, oba inventara dobar su primjer za ilustraciju proizvodnje i ulaganja u najunosniju ondašnju privrednu granu, suknarstvo, a sporadično i za trgovinu mirodija. S druge strane, kroz ta vrela dopire se do privatnih života trgovaca, u kojima se ističe njihovo bogatstvo, njihova sredstva za poslovanje i njihova pismenost. U Damijanovu inventaru zabilježen je jedan abak i vrlo zanimljiv spomen Biblije na glagoljici. Posjedovanje kulturnih predmeta i knjiga, uz nabrojane poslovne alate, svjedoči o stupnju njihove naobrazbe. Osobito je zanimljivo postojanje jedne žene kao aktivne sudionice u privrednom životu, i to sa stručno označenom titulom, "*merçaria*". Uz analizu dvaju inventara priložen je njihov prijepis te trojezični rječnik.

Tijekom prve polovice XIV. stoljeća Zadar je proživljavao najliberalnije političko¹ i ekonomsko² razdoblje pod mletačkom vladavinom (1313.-1345.). Od 1358. do 1409. Zadar je bio glavni politički i gospodarski grad Dalmacije pod ugarsko-hrvatskom krunom. Tijekom tog razdoblja samostalne politike izvan mletačkog utjecaja, grad je postigao najveću privrednu i trgovačku ekspanziju.³ Od dva priložena inventara, prvi, inventar Fumice Salvagnele, datiran je u 1346., dakle u vrijeme opsade grada, a govori o gospodarskim prilikama za vrijeme liberalne mletačke politike. Drugi, inventar Damijana Martina de Treschiano, potječe iz 1380., kada je zadarski gospodarski rast bio u punom jeku.

¹ Godine 1313. potpisan je novi mirovni ugovor od 20 stavaka između općine Zadra i Mletačke Republike, prema kojemu su znatno smanjene mogućnosti intervencije dužda i predstavnika središnjih vlasti u općinskoj administraciji u odnosu na prijašnja razdoblja vladavine; Šime Ljubić, *Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium*, sv. I, Zagreb (1868.), br. CCCXX. Od tog ugovora potječu dva najvažnija zakonodavna i izvršna gradska tijela, Vijeće umoljenih (*consilium rogatorum*) i Veliko vijeće (*consilium maius*); Nada Klaić - Ivo Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, Zadar, 1976., str. 214.-215.

² Komuna prima svoje prihode od različitih daća (*datium becharis, lignarum, piscarie*) bez mletačke ingerencije, osim što od 1317. godine vlada uvodi strože mjere za uvoz stoke da bi osigurala promet prema Republici; Šime Perićić, *Razvitak gospodarstva Zadra i okolice u prošlosti*, Zagreb - Zadar, 1999., str. 47.

³ Vidi Tomislav Raukar, *Zadar u XV. stoljeću. Ekonomski razvoj i društveni odnosi*, Zagreb, 1977., te navedenu literaturu i kasnije autorove članke.

Opis izvora

Inventar Fumice Salvagnele pohranjen je u Državnom arhivu u Zadru (DAZd), u zbirci *Magnifica Communità di Zara*.⁴ Sadrži 23 dobro sačuvane stranice pergamenta *recto-verso*, napisane dosta čitkim gotičkim kurzivom. Inventar je sročен nakon smrti Fumice, te stoga sadrži sve njezine posjede i pokretna dobra. Na nekim stranicama zamjećuje se razmak u tekstu, što bi se moglo tumačiti kao prelazak s opisa kućanstva na opis poslovnog prostora, s popisom specifične robe pohranjene u tim prostorijama.

Inventar Damjana Martina de Treschiano također je pohranjen u Državnom arhivu u Zadru, u fondu bilježnika *Petrus de Serçana*, a sadrži samo dvije pergamentske stranice.⁵ Dokument nije u pravom smislu cijeloviti inventar. Naime, kako obrazlaže njegova žena Marica, nije sigurno je li njezin izbjavajući muž živ ili mrtav, te, stoga, želi napraviti sažeti popis njegovih dobara da bi mogla na osnovi toga dobiti protuvrijednost svojega miraza ako se njegova smrt potvrdi. Nažalost, izvor, pisan kurzivnom goticom, prilično je oštećen, veliki dijelovi teksta izbljednuli su, pa ga je stoga teško čitati (nepročitani dijelovi označeni su sa "...").

Suknarstvo kao glavna privredna grana srednjeg vijeka

Važnost suknarstva u privrednom životu Mediterana je nedvojbeno te je stoga tema istraživanja brojnih povjesničara.⁶ No, osvrnemo li se na domaću historiografiju, nameću se dvije konstatacije. Privredni život prve polovice XIV. stoljeća u Zadru gotovo je zanemaren, a suknarstvo, odnosno promet tekstila u dalmatinskim komunama nije bio predmet niti jedne studije, osim suknarstva u Dubrovniku. Citirajmo Tomislava Raukara: "njezin se [tj. istočne jadranske obale] gospodarski razvoj oslanjao na [...] djelatnosti koje su bile dostupne samo obalnim područjima (solane, brodogradnja, pomorstvo). Toj se osnovici u kasnom srednjem vijeku pridružila i proizvodnja sukna u Dubrovniku".⁷ Iz Fumičina inventara jasno je vidljivo da je trgovina suknom bila jedna od vrlo važnih grana zadarskog privrednog života (bez obzira li je to bila proizvodnja ili samo o posrednička ekonomija) još u prvoj polovici XIV. stoljeća. Štoviše, proučavajući profesionalne zadarske trgovce, primjećujemo da su unutar te skupine sukarni (*draparius*) držali najuglednije mjesto i bili najbogatiji u drugoj polovici XIV. stoljeća.⁸ Tako među najbogatije poslovne ljude u tom razdoblju pripada Mihovil pok. Petra, suknar po profesiji, a njegov dragocjen inventar već je objavljen.⁹

Već se u zadarskim spisima iz XIII. st. spominje trgovina suknom. Tako, na primjer, dana 12. studenog 1289. Petar Racica, sin Dobroše iz Šibenika, prima od mletačkog trgovca Girarda Lunade,

⁴ DAZd, B. I, F. 1, pod brojem 58.

⁵ DAZd, B. II, F. XV, f. 13-14'.

⁶ Nemoguće je napraviti iscrpan bibliografski popis radova o toj temi, pa na ovom mjestu citiram izvrsnu knjigu posvećenu proizvodnji i trgovini sukna, autora Dominiquea Cardona, *La draperie au Moyen Age. Essor d'une grande industrie européenne*, CNRS, 1999; treba spomenuti i radove Mauricea Aymarda, "Production, commerce et consommation des draps de laine du XIIe au XVIIe siècles", *Revue historique*, n° 499, Paris (1971), str. 5-12.; J. F. Belhoste, "L'industrie du drap fin en France (XVe-XVIIIe siècles)", *Histoire économique et sociale*, n° 3 (1994), str. 457-475.; N. Bežić-Božanić, "Nekoliko podataka o tekstilonom i kožarskom obrtu od XIII. i XIV. st. u Splitu", *Kulturna Baština*, god. VII, br. 11-12., Split (1981), str. 69.-76.; A. Verhulst, "La laine indigène dans les anciens Pays-Bas entre le XIIe et le XVIIe siècles. Mise en œuvre industrielle, production et commerce", *Revue historique*, n° 504, (1972.), str. 281-322.; H. Hidetoshi, *L'arte della lana in Firenze nel basso Medioevo*, Florence, 1980.; J. L. Roch, "De la nature du drapier médiéval. L'exemple rouennais", *Revue historique*, n° 613, Paris (2000), str. 3.-31.; Dušanka Dinić-Knežević, *Tkanine u privredi srednjovekovnog Dubrovnika*, Beograd, SANU, 1982.; D. Roller, *Dubrovački zanati u XV. i XVI. stoljeću*, Zagreb, 1951.

⁷ T. Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, Zagreb, 1997., str. 151.-152.

⁸ Vidi Sabine Florence Fabijanec, "Profesionalna djelatnost zadarskih trgovaca u XIV. i XV. stoljeću", *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti*, sv. 17., Zagreb (2000.), str. 31.-60.

⁹ Jakov Stipišić, *Inventar dobara Mihovila sukna pokojnog Petra iz godine 1385.*, Zadar, 2000.

s boravištem u Zadru, 200 libara za ulaganje u trgovinu suknom po čitavoj južnoj Hrvatskoj.¹⁰ Nadalje, 14. kolovoza 1317. vodi se rasprava oko trgovačkog društva između Koila de Botovano i Jakova Fanfonje, a glavni je predmet trgovina suknom. Iz dokumenta doznajemo da kapital društva prelazi 842 libara.¹¹ Godinu dana poslije, Obrad iz Skradina i Ilija iz Bribira kupuju od dvojice zadarskih vikara sukno i parhet (iz lat. *fustagnum*, vrsta pamučne tkanine) u vrijednosti 320 libara.¹²

Profesija trgovca (*mercator*) prvi se put u izvorima spominje u zadnjoj trećini XIII. stoljeća¹³, a struka suknara (*draparius*) spominje se u Zadru u XIV. st.¹⁴ U veljači 1356. dva suknara, Mišul pok. Drašića i već spomenuti Mihovil pok. Petra, uzimaju u najam kuću na glavnom trgu.¹⁵ Mišul se, zapravo, od 1344. sve do 1356. u izvorima spominje kao mesar (*becarius*)¹⁶, a tek nakon toga naziva se suknarom. Sličan slijed u određivanju profesije uočava se i za Zadranina Luku pok. Leonisa, koji je u jednoj ispravi iz 1356. naveden kao *merzarius*¹⁷, a zatim se od kolovoza 1366. nadalje naziva *draparius*.¹⁸ Iz istog razdoblja bilježimo i prvi spomen dućana sukna (*statione draparium*) u vlasništvu Mlečanina Petra de Valle, a u kojem je u veljači 1356. potpisan ugovor o posudbi 200 dukata.¹⁹

Teško je usporedno pratiti pojavu suknara u Dalmaciji i u prekojadranskim područjima, jer sva literatura koja se bavi talijanskim djelatnicima uključenim u gospodarstvo govori općenito o "poslovnim ljudima", o "bankarima", o "trgovcima", ili pak o "pred-kapitalistima".²⁰ U sjevernim europskim područjima, iz kojih potječe tekstilna industrija, mogu se naći majstori suknarstva sa stručnom titulom, iako nije sigurno da rabljeni termin za te obrtnike "weaver-drapeer" u XII. stoljeću odgovara upravo stanju u vrelima.²¹ Tako, primjerice, povjesničar Jean Louis Roch osporava naziv "suknar" (ili njemački izraz *Verlag*) za Broinebroka, jednog od vodećih flandrijskih poslovnih ljudi s kraja XIII. stoljeća, jer navodi da ga se nikad u izvorima ne naziva "suknarom" nego trgovcem.²² Naime, da bi neki stručnjak bio nazvan "*draparius*", on bi prema suvremenim izvorima zaista morao proizvoditi sukno, a ne samo trgovati njime. Iz 1300. godine datira izvorna definicija suknara iz grada Arrasa: "*nuls ne soit comptés pour drapier se il ne se melle de faire ou faire faire draperie*",²³ dakle suknar može biti samo onaj koji proizvodi ili naručuje izradu sukna, pa ga potom može prodati trgovcima ili ga pak sam prodavati.

¹⁰ Mirko Zjačić, *Spisi zadarskih bilježnika Henrika i Creste Tarallo 1279-1308*, sv. I, Zadar, 1959., dok. 156, str. 175.

¹¹ M. Zjačić, Jakov Stipišić, *Spisi zadarskih bilježnika Ivana Qualis Nikole pok. Ivana Gerarda iz Padove 1296. ... 1337*, Zadar, 1969., dok. 44 i 45, str. 112.-113.

¹² Isto, dok. 212, str. 175.

¹³ S. F. Fabijanec, "Pojava profesije *mercator* i podrijetlo trgovaca u Zadru u XIV. i početkom XV. stoljeća", *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, sv. 19., Zagreb (2001.), str. 83.-125. (88.-89.).

¹⁴ Alexander Piasevoli, "Fragmenti iz ekonomskog života Zadra u XIII. do XVIII. st.", *Zbornik Zadar*, Zagreb, 1964., str. 23.-48. (24.).

¹⁵ DAZd, Andreas de Canterio (dalje AC), B. I, F. V, f. 12'-13'.

¹⁶ *Codex Diplomaticus* (dalje CD), sv. 11, ur. Tadija Smičiklas, Zagreb (1913.), dok. 82, str. 109.-110.

¹⁷ DAZd, AC, B. I, F. V, f. 56'.

¹⁸ DAZd, Petrus de Perencanus (dalje PP), B. I, F. III, f. 35.

¹⁹ DAZd, AC, B. I, F. V, f. 15'.

²⁰ Vidi Yves Renouard, *Les hommes d'affaires italiens du Moyen Age*, reizd. 1998; Jacques Le Goff, *Marchands et banquiers du Moyen Age*, PUF, 1956.; Armando Saporì, *Le marchand italien au Moyen Age*, Paris, 1952.

²¹ Koristi se izraz iz knjige Edwina S. Hunt, James M. Murray, *A history of Business in Medieval Europe, 1200-1550*, Cambridge 1999., str. 38.-39.

²² J. L. Roch, "De la nature ...", nav. dj., (5-6).

²³ Isto, (7).

Stoga, nakon što smo ustvrdili da profesija "draparius" postoji u Zadru u XIV. stoljeću, istovremeno se postavlja pitanje je li i u tom gradu postojala proizvodnja sukna i u kojem obliku. Prisjetimo se na ovom mjestu razvoja tekstilne industrije u zapadnoj Europi. Prva faza izrade sukna, preindustrijska, nastala je u Flandriji već u XI. stoljeću, te se trgovina sukna živo razvijala u sklopu sajмова Champagne u XII. stoljeću, radi opskrbe talijanskih trgovaca sjevernim proizvodima.²⁴ Tekstilna proizvodnja u počecima se odvijala u malim gradskim obiteljskim obrtima, povezanim s proizvodnjom vune u selima u zaleđu. Takvu organizaciju ubrzo će nadmašiti potražnja za finim kvalitetnim suknama potrebnim za izradu luksuznih odjevnih predmeta, zbog koje će se razviti industrijalizacija.²⁵ Jedno stoljeće kasnije u sjevernim zemljama (Engleska, nešto Francuska i posebice Flandrija) nastaje druga faza, utemeljenjem kompleksne tekstilne industrije: za izradu jedne plahte potrebno je bilo 26 različitih radnji. Ta nova proizvodnja bila je praćena teškim fizičkim radom radnika te je uzrokovala štrajkove i pobune u Drouai (1245.), u Ypresu i Brugesu (1380.). Početkom XIV. stoljeća Italija, posebice Firenza, također je prešla u drugu fazu.²⁶

S takvim razvojem može se usporediti i nastanak dubrovačke tekstilne industrije tek krajem XIV. stoljeća, koja je odgovarala potrebama bosanskog dvora u unutrašnjosti. Primjerice, kralj Tvrtko okuplja dubrovačke majstore tekstilne struke na svom dvoru 70-tih godina XIV. stoljeća.²⁷ O začecima proizvodnje sukna na zadarskom području nema objavljenih radova, ali možemo se osvrnuti na primjer splitskog teritorija. U osnovi, od poljoprivredne eksploatacije, odnosno od regionalnog uzgoja ovaca razvila se vunena proizvodnja, koja u sjevernoj Europi dovodi do industrijalizacije.²⁸ Na splitskom području nema naznaka da se prvotna struktura proizvodnje promijenila. Glavni čimbenici teritorijalne i ratarske ekspanzije (tj. samostani, bogati posjednici), koja se odvijala od XI. do XIV. stoljeća, i dalje su ulagali u nepokretna dobra bez prelaska na "industrijalizaciju" proizvodnje sirovina. Uzgoj stoke vodili su ponajprije Vlasi²⁹ na temelju organizacije u tzv. katunima, koji su još donedavno postojali na Dinaridima.³⁰ Iz te privatne proizvođačke jedinice sirovina se prosljeđivala u grad i tamo prodavala. Rad na vuni odvijao se u četiri etape: skidanje masti s vune,³¹ grebanje vune,³² pređenje³³ i snovanje.³⁴ Nakon pređenja mogao se eventualno bojati konac, a potom je slijedila namatanje, klijanje i tkanje.³⁵

²⁴ Philippe Contamine, *L'économie médiévale*, Paris 1997, str. 184-185.

²⁵ E. S. Hunt, J. M. Murray, *A history of Business ...*, nav. dj. str. 38.

²⁶ Jean Gimpel, *La révolution industrielle du Moyen Age*, Paris 1975, str. 99-104.

²⁷ Desanka Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo 1961, str. 37.

²⁸ A. Verhulst, "La laine indigène...", nav. dj.

²⁹ Ivan Pederin, *Mletačka uprava, privredna politika u Dalmaciji (1409-1797)*, Dubrovnik 1990., str. 183-185.

³⁰ O zemljopisnim preduvjetima za stočarstvo u zaleđu Dalmacije, vidi: Veljko Rogić, "Geografski osnovi stočarskih veza Like i Dalmacije", *Zbornik zagrebačke klasične gimnazije 1607-1757*, Zagreb, (1957), str. 705-714.; Ante Rukavina, "Povijesni razvoj stočarstva na Velebitu", *Acta historica oeconomica Iugoslaviae*, sv. 15. (1), Zagreb (1988.), str. 1-11.; Ivan Erceg, "Stočni fond kao izvor u održavanju materijalnog života stanovništva" (1. dio), *Acta historica oeconomica Iugoslaviae*, sv. 14. (1), Zagreb (1987), str. 1-20.

³¹ Očistiti vunu od svog masnog loja u toploj kupki te je potom sušiti na gradelama i tucati da bi otpala prašina.

³² Blago raskidati vunu s pomoću grebrena da bi konci stršili i postali deblji.

³³ Oblikovati svojevrsne "udjevke" s pomoću kolovrata.

³⁴ Omotati tkanu vunu na veliki smotak da bi se izmjerila dužina konca, zatim postaviti na snovaljku da bi se izbrojao broj konaca; vidi prilog članka J. F. Belhoste, "L'industrie du drap fin ...", nav. dj.

³⁵ Slijedi dugo čišćenje te valjanje s pomoću hidrauličke pod *stupama*, proširenje tkanine, i na kraju striženje; G. Luzzato, *Ekonomski povijest Italije*, sv. 1., Zagreb, 1960., str. 253.

Do XIV. stoljeća namatanjem povjesma bavila se samo ženska radna snaga. Obično su se te četiri etape odvijale na rubovima grada, a potom je vuna preradivana u sukno u gradu.³⁶ Zatim su se konci vune postavljali na tkalačku radnju i sukno se čistilo od čvorova, sijena i ostalih prljavština.³⁷ U Splitu su taj rad obavljale ponajprije žene po kućama.³⁸ Nakon nekog vremena taj su posao preuzimali vunari. Tako se Splitu u XIV. stoljeću razvio obrt tkanja za proizvodnju kvalitetnog vunenog sukna, u kojem bi se zapošljavala obično dva majstora. Većina tih majstora dolazila je iz Italije i ugovarala posao na godinu dana, a ugovor se mogao obnoviti nakon odluke Velikog vijeća.³⁹

Za zadarsko područje postoje barem tri naznake koje pokazuju da se proizvodnja sukna razvijala znatno više nego samo za lokalnu uporabu (proizvodnja jeftinog platna, tzv. raše). O prvoj naznaci govori Zadarski statut. U njemu se izričito spominje uvoz vune iz istočnih zemalja, poput Tunisa, ili općenito "Barbarije", te pamuka iz grčke Romanije.⁴⁰ Uvoz kvalitetne sirovine s Istoka očiti je znak proizvodnje luksuznih tkanina. Drugi pokazatelj jesu već spomenute "draparie" s kraja XIII. stoljeća i "statione draparie" iz 1356. godine, pojava proizvođačice konca (*filatrice*) u XIV. stoljeću⁴¹ te, posebice, popis alata koji je koristio već spomenuti sukнар Mihovil. Taj sukнар posjedovao je vijke za motanje sukna, stolove za mjerenje, drvene matice te druge alate za zatezanje i spremanje sukna.⁴² U Damijanovu inventaru u popisu su navedene tek tri zavrtnice namijenjene za pust i za vrpce, pa je iz tog materijala teško zaključiti je li se bavio i tkanjem platna. O kontinuitetu proizvodnje svjedoči kasniji primjer iz XVI. stoljeća, kada se iz računovodske knjige Ivana i Lukrecije Detriko može nagađati da drže tekstilnu radionicu.⁴³

Treći pokazatelj postojanja sukнаrske proizvodnje jest u snažnom razvoju bojadisarstva. O tome zorno svjedoče gradski prihodi od daće bojadisaonica, a koje je Tomislav Raukar pomno analizirao. Iako postaje podaci tek za XV. stoljeće, bojadisari (*tinctores*) postojali su već u XIV. stoljeću.⁴⁴ Isti autor također spominje postojanje domaće proizvodnje, tzv. raša, vrsta grubog

³⁶ U Italiji, proizvodnja se vune i sukna za lokalno pućanstvo obavljala u malim obrtničkim radionicama pod vodstvom majstora, kojem su pomagali članovi obitelji ili eventualno jedan segrt. Kada se namjeravalo proširiti poslovanje, uzimao se kredit za nabavu više vune i za raspodjelu radova među suradnike; isto, str. 254.

³⁷ J. F. Belhost, "L'industrie du drap ...", nav. dj.

³⁸ U Italiji je tkanje povjereno ženama po seoskim kućama, a ostale, teže, radove obavljali su unajmljeni radnici. Tkalačke aktivnosti odvijale su se u domaćinstvu, a ostali daljnji postupci koji su zahtijevali više ulaganja, prepušteni su velikim ulagaćima koji su uzimali radnike; G. Luzzatto, *Ekonomika ...*, nav. dj., str. 254.

³⁹ N. Bezić-Božanić, "Nekoliko podataka o tekstilnom ...", nav. dj., str. 69-76.

⁴⁰ "Rationabiliter ordinamus quod patroni navis teneantur emendare mercatori cuilibet de quolibet sacco bambaxii de ultra mare quod fuerit extractum per pilum de nave cum discaricabitur libras septem parvorum; de quolibet **sacco bambaxii de Romania** vel de **Calabria** libras quatuor parvorum; item de quolibet **sacco lanae de Tunixo** aut **de Barbaria** libras sex parvorum; de quolibet **sacco lanae de Rota** libras quattuor parvorum emendare tenatur patronus (...); *Statuta Iadertina cum omnibus reformationibus usque ad annum MDLXIII factis*, ur. Josip Kolanović, Mate Križman, Zadar, 1997., knj. 4., glava 24., str. 414., 416.

⁴¹ A. Piasevoli, "Fragmenti ...", nav. dj., (25).

⁴² "acum decem ferrei longi a punctando pannos" (107); "banchetis duo veteres de tabulis veteribus secaticis de albeto a ponendo pannos super eis" (107); "calatus seu cestus a ferendo panem" (70); "scotullis due seu scope parue a scopando et nititando pannos" (68); "tabula vna longa et lata de lauro pro mensurado pannosn super ea" (107); "pertica seu stange tres a ponendo pannos super eis" (70); "torcular vnum ligneum cum suis duabus vitibus paruum sine scroculis" (107); "scope tres a scopando pannos" (107); "garçi quatuor a garçando fustaneos" (82); J. Stipišić, *Inventar dobara ...*, nav. dj.

⁴³ DAZd, Augustinus Martius (1533-1552), B. I. (*Instrumentorum liber primus*), poseban svežanj. Vidi, Sabine Florence Fabijanec "Bilanca (*rimanenze*) u glavnoj računovodskoj knjizi Ivana i Lukrecije Detriko (1520.-1533.)", *Zbornik Odsjeka zavoda za povijesne znanosti HAZU*, sv. 20., Zagreb (2002.), str. 95.-123.

⁴⁴ A. Piasevoli, "Fragmenti ...", nav. dj., (25).

platna, u zadarskom distriktu ili zaleđu.⁴⁵ Iz Fumičina inventara jasno je vidljivo da je važna djelatnost bila prodaja tkanina, posebice luksuznih sukana, sukladno s ondašnjim modnim trendovima u susjednoj Italiji. Osim opisanih tekstilnih proizvoda, Fumica je posjedovala tri kuće u gradu i pet vinograda u zaleđu, što dokazuje da je bila vrlo bogata. Pojedini odjevni predmeti bili su njezino privatno vlasništvo i namijenjeni vlastitim potrebama - četiri ogrtača, jedna haljina, četiri tunike, jedna šuba, jedno krzveno odijelo, tri kaputa, dvadeset dva remena, dva odjevna predmeta zvana "cote", jedan pokrivač i devet komada platna (*tela*). Ostalo, što zbog razmaka u tekstu inventara držimo dijelom njezina dućanskog skladišta, može se rasporediti u ove skupine: odjevni predmeti, platneni komadi i sirovine (vidi tabelu 1.).

Tabela 1. Odjevni i domaćinski predmeti od sukna

Predmet	Količina
varnacia (ogrtač)	3 komada
chotardita (vrsta odjeće)	1 komad
tunica (tunika)	7 komada
çupa (ženska donja haljina s rukavima)	1 komad
mantelum (kaput)	4 komada
cinture (remen)	189 komada od tkanine 66 komada od tučenog kositra 24 mala komada za djecu
cingulie (vrsta ženskog remena)	148 komada
carpita (krevetni pokrivač)	1 komad
cultra (jorgan)	2 komada
selavine (pokrivač od grubog sukna)	8 komada
façoli (rubac)	47 komada velikih 6 komada malih
duplunis de auro (pozlaćene postave)	12 komada 4 cavezi
tobale (stolnjak)	61 komad (od svile i od pamuka)
scufie (pokrivalo za glavu)	29 komada
bursa (kesica)	7 komada (od svile) 52 komada (od pamuka)
camisie (košulja)	4 komada

Navedene količine (tab. 1.) impozantne su, napose i stoga što su to većinom bili luksuzni proizvodi u obliku pozlaćenih predmeta ili izrađenih i podstavljenih većinom svilom (*seda*, *çendato*), uz mnogobrojne dodatke ukrasnih srebrnih, kositrenih i drugih perlica. Uz to, Fumica je držala i platna.

⁴⁵ T. Raukar, *Zadar u XV. stoljeće ...*, nav. dj., str. 241.-243.

Tabela 2. Sukna i sirovine za izradu

Vrsta platna	Količina	Protuvrijednost u suvremenim mjerama ⁴⁶
fustagno (parhet)	2, 5 komada 5 lakata	34 m 3,4 m
velum (platno) de lino (od lana) de lana (od vune)	26 komada 1 komad 4 komada	353 m 13,6 m 54 m
binde (vrpca)	2,5 komada (od svile)	34 m
pannus (sukno)	24 lakata	16 m
frisadura d'auro (pozlaćeni ures)	51,5 lakata	35 m
çindum (fina tkanina od svile)	8 lakata	5 m
savarschi (zlatom i svilom vezanom platno)	11 komada	149,6 m
canavaça (tkanina od konoplje)	1 komad 1 cavezo 32 lakata (1 kom. = 20 lak.)	13,6 m 22 m
tela (platno)	21 komada 7 cavezi 30 <i>clapis</i> 50 <i>cubitus</i> 1.135 lakata	285 m 771 m

Od navedenih predmeta (tab. 2.) luksuznim se može držati *fustagno*, *frisadura* i *savarschi*, a platnene je komade teže procijeniti jer je kvaliteta ovisila o sirovinskom sastavu: prema nekim podacima iz druge polovice XIV. stoljeća, lakat *pannus* mogao je doseći cijenu i od jedan florin⁴⁷, a jedan komad *panni colorii* do 3,3 florina.⁴⁸

Priložene tabele ne odražavaju potpuno ukupnu vrijednost Fumičinine imovine, što zbog leksičkih poteškoća, što zbog nepoznavanja određene mjerne jedinice. No, bez obzira na navedene nedostatke, može se ustvrditi da se glavnina njezina poslovanja odnosi na trgovinu platnenim proizvodima, i to od onih skromnije kvakoće do visoko vrijednih sirovina od svile ili pozlaćenih sukana, raskošnih u bojama i u perlstim ukrasima.

Glede količine, Fumica je posjedovala barem 1 056 m običnog platna (*tela*) i 420,6 m pamučnog platna (*velum*), dakle u njezinu skladištu bilo je više od 1 476 m srednje kvalitetnog sukna, a od luksuznog sukna barem 203 m (*fustagno*, *pannus* i *savarschi*). Samo se za količinu sukna (*pannus*) može odrediti financijska vrijednost, a koja bi mogla doseći 24 florina. Iznenađuje da je od tekstilnih sirovina posjedovala više od 5 kg svile, uz zlatne i druge standardne pamučne, lanene i vunene konce.

⁴⁶ Za izračun protuvrijednosti rabila sam podatak da je zadarska *libra sotila* u XIV. stoljeću težila 362,60 g, a da je unca bila 12 puta lakša od libre, dakle 1 unca = 30,22 g; Marija Zaninović-Rumora, "Zadarske i šibenske mjere za težinu kroz stoljeća", *Radovi zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, Zadar (1998.), str. 161.-171. (165., 169.). Za dužinske mjere rabila sam podatak da je lakat za tkanine bio dug 679,3 mm; T. Raukar, *Zadar u XV. st. ...*, nav. dj., str. 298.

⁴⁷ Dokument iz 1369., DAZd, PP, B. I, F. XIII, f. 27'.

⁴⁸ Isto, B. I, F. XII, f. 12.

Fumica je posjedovala i sirovine za izradu odjeće, predmeta i slično; količine su teško procjenjive zbog korištenja različitih mjernih jedinica (tab. 3).

Tabela 3. Sirovine

Vrsta sirovine	Količina	Protuvrijednost
lino (lan)	24 <i>curdele</i> 31 veće klupko (<i>glomi</i>) 3 vreće 1 baril	
seda (svila)	24 lakata 10 lakata manje kvalitetne svile 10 <i>curdele</i> 14,5 libara	16,3 m ~ 5 kg
auro filado (zlatni konac)	9 <i>canele</i>	
filo (konac)	31 veće klupko 1 kesica 1 libra (zlatnog konca)	
lana (vuna)	2 vreće	
ači (sirovi konac)	3 <i>madase</i> 10 libara	~ 3,6 kg
bambas (pamuk)	240 <i>sterlere</i> 19 libara 121 <i>mači</i> 1 vreća	~ 6,9 kg

U Damijanovu inventaru također uočavamo zanimljivu skupinu suknarskih proizvoda: oko 592 g vrpca što od svile, što od bijelog ili obojenog konca, oko 773,5 g pamučnog konca, pet vreća i šest unca svile različite boje, 8,5 komada pusta, te 182 g i 34 komada sirovog konca (*azi*). U drugim onovremenim izvorima Damjan se naziva trgovcem, a kao takav ulagao je u jedno trgovačko društvo, ali specifikacija robe nije navedena.⁴⁹ Damijan je posjedovao i dosta sirovinskih materijala, poput voska i loja, čak i kalupa i stol za izradu svijeća i lučica. Stoga je zapravo teško govoriti o nekoj specijalizaciji. Prema njegovoj kasnijoj oporuci iz 1387. godine, očito je da je bio uspješan poslovni čovjek - ostavlja kuće, imanja i dobra u vrijednosti koja nadmašuje 3 000 libara.⁵⁰

Sveukupno gledano, možemo zaključiti da je u Zadru već početkom XIV. stoljeća postojala razvijena proizvodnja kvalitetnog sukna te da je promet luksuznim tkaninama bio znatan. Grad se njima opskrbljivao radi zadovoljavanja potrošačkih potreba svoje elite. Stoga možemo ustvrditi da je zadarska proizvodnja počela barem pola stoljeća prije toliko poznate dubrovačke industrije. Odgovarala je potrebama bogatoga domaćega društvenog sloja, gotovo četiri puta bogatijeg od suvremenog dubrovačkoga društva, kao što se i vidi iz usporedne analize oporuka od kraja XIII. do početka XV. stoljeća, odnosno iz pobožnih legata Zadrana i Dubrovčanina.⁵¹ Zadarsko se sukno prodavalo lokalnim patricijima i plemićima iz zaleđa, a Dubrovčani su, u nedostatku vlastite elite,

⁴⁹ DAZd, Petrus de Serçana, B. II, F. XI, f. 3, 4' (1377).

⁵⁰ DAZd, Articulus condami Dominici de Rivignano, B. V, F. III, f. 62-63, 65'.

⁵¹ Doktorska disertacija Zorana Ladića, *Urban last will from Late Medieval Dalmatia with special attention to the Legacies pro remedio animae* (Budapest, 2002). Prema istraživanju Z. Ladića, prosjek vrijednosti legata u pobožne svrhe u Zadranu krajem XIII. i početkom XIV. stoljeća bio je 96,5 zlatnih dukata, a u Dubrovniku je prosjek za 1280.-1302. bio tek 27,1 dukata, dakle gotovo četiri puta manje! Za kasnije razdoblje teže je provesti usporedbu, jer je prosjek za Zadar izračunat za pedeset godina (1354.-1404.), i iznosi 78,3 dukata, a za Dubrovnik je izračunat prosjek za samo

svoje sukno namijenili prvenstveno tržištu bosanske kraljevine. Stoga bi bilo zanimljivo dodatno izvorno istraživanje da bi se bolje utvrdio početak i razvoj zadarske industrije sukna.

Mirodije na zadarskom tržištu

Raznovrsnost u trgovačkom poslovanju odlika je većine poduzetnika. Tako je bilo i s Fumicom, koja nije izostavljala ni ostalu robu te je, pored ostalog, posjedovala i mirodije (tab. 4.), metalne, drvene i staklene predmete, sirovine poput loja, voska i slično.

Tabela 4. Mirodije

Vrsta mirodija	Količina	Protuvrijednost
çucharò (šećer)	3 unce	91 g
çafarano (šafan)	5 unci	151 g
inçenso (tamjan)	1 libra	363 g
cumin (kim)	1 libra	363 g
cinbru (đumbir)	1 libra	363 g
garafolo (klinčić)	3 unce	91 g
piuerada (papar)	4,5 libre 3 busuli	1,6 kg

Trgovina mirodijama bila je u svijetu jako unosna i čak je pokrenula nove smjerove putovanja⁵², na što se ovdje nećemo osvrnuti. Ta vrsta prometa nije zaobišla ni zadarsko područje. Već se u XIII. stoljeću spominju profesije vezane uz uporabu ili prodaju mirodija, kao što su *“spetiarius”* - apotekar, *“aromatorius”* - prodavač mirodija (prvi se spominje 1317. godine), i *“apotecarius”* - vlasnik drogerije.⁵³

Fumica nije bila specijalizirana za mirodije te su količine u njezinu inventaru bile skromne, posebice usporedimo li ih s opsegom poslovanja mirodijama trgovca Petar pok. Venturina pok. Pacisa iz Cesena i Franje pok. Kolana de Fānfogna 1408. godine. Franjo je, između ostalog, kupio od Petra 1 000 libara papra u vrijednosti 200 zlatnih dukata i 500 libara šećera za 75 zlatnih dukata.⁵⁴ Taj primjer pokazuje da su mirodije bile skupocjena roba, ali u Fumičino vrijeme grad je bio naseljen imućnom klijentelom sklonom kupovanju skupocjenih proizvoda. Krajem XIV. stoljeća mirodije su svakako i dalje bile predmet trgovine jer se u kratkom Damijanovu inventaru na popisu nalazi nekoliko grama mirodija *sanginis dragonis*, rumenice, klinčića i možda još pokoja druga mirodija, koju nisam uspjela identificirati (za te robe se rabi inače prikladna mjera unca, koja se odnosi upravo na mirodije). U opsežnom inventaru Mihovila pok. Petra spominju se tako-

dviije godine (1346.-1348.), i iznosi 87,5 dukata. No, taj veći iznos za Dubrovnik nije mjerodavan jer je u tim godinama harala kuga, a u tim prilikama oporučitelji, su ponukani strahom od iznenadne smrti i u želji da ostave što jači dojam dobrog kršćanina, uvijek ostavljali više novaca nego u “normalnim” vremenima; podaci su preuzeti iz: Z. Ladić, Part III, chapter 2. The types of pious legacies, tabela 3 *Monetary legacies donated by Zaratīn testators in earlier period*, str. 243.; tabela 4. *Monetary legacies donated by Zaratīn testators in later period*, str. 249.; tabela 7. *Monetary legacies donated by Ragusin testators in the earlier period*, str. 267.; tabela 8. *Monetary legacies donated by Ragusin testators in the later period*, str. 272.

⁵² Kao najopsežniji rad o prometu mirodijama i o njihovu utjecaju na stvaranje poslovnog čovjeka u srednjem vijeku, valja istaknuti: Jean Favier, *De l'or et des épices. Naissance de l'homme d'affaires au Moyen Age*, Paris, 1987.

⁵³ A. Piasevoli, “Fragments ...”, nav. dj., (24).

⁵⁴ Antonio Krekich, “La “Curia consulum et maris” del comune medioevale zaratino e alcuni suoi atti”, *Atti e memorie della società Dalmata di storia patria*, sv. I, Zadar, 1926., str. 148.-171. (dok. 6, str. 161.-162.).

đer u malim količinama, slične i druge mirodije, kao kamilica⁵⁵, cimet⁵⁶, đumbir⁵⁷, papar⁵⁸, šafran⁵⁹, šećer⁶⁰, muštarda⁶¹, tamjan⁶² i neke nepoznate mirodije (*socha morina*⁶³). Štoviše, spominje se i jedan sveščić računovodstva posvećen prodaji mirodija.⁶⁴

Postoji jedna naznaka da je barem dio tih mirodija dolazio s Dalekog istoka. Naime, 1452. godine, brod, čije je vlasnik Petar Matarozi iz Ancone, prevozi mirodije iz Aleksandrije do Zadra, a u skladu s kojemu prethodnim trgovačkim ugovorima između Zadra i Ancone, konzularni predstavnik Ancone na Istoku (u Aleksandriji) bio je također ovlašten da tamo predstavlja Zadrane.⁶⁵ Iz tog razdoblja datira i jedna statutarna odredba (reformacija) po kojoj "svaki trgovac mješovitom robom (...) bude obvezan sve pripreme, začine i papar, te sve druge mirodije što pripadaju u taj obrt, izrađivati i držati čiste i nezagađene, otklonivši svaku patvorinu i drugu primjesu (...)"⁶⁶ A, budući da je poznato da reformacijske odredbe samo potvrđuju već postojeće stanje, možemo reći da je poslovanje začinima već bilo razvijeno u Zadru.

U drugim komunama Dalmacije mirodije se spominju rijetko. U šibenskim lučkim dozvolama za uvoz i izvoz (*contraliterre*) iz 1442.-1443. godine ni jednom se ne spominju mirodije, a u splitskim *contraliterrama* iz XVI. stoljeća postoje, mjestimice, prijave za izvoz šećera u Barletti i Pulju (1529. i 1530.)⁶⁷, šafrana i kima za Veneciju (1530.)⁶⁸ i cimeta za Pulju (1558.)⁶⁹.

Teško je danas odrediti točnu vrijednost pojedinih predmeta u promatranom razdoblju, ali ipak se može zaključiti da je Fumica bila bogata i da je za svog života bila vrlo sposobna poslovna žena. Stoga ćemo u nastavku ukratko razmotriti postojanje poslovnih žena na dalmatinskom području.

Poslovne žene na dalmatinskom području (kratki osvrt)

Osvrnemo li se na domaću i svjetsku historiografiju vezanu uz problematiku položaja žena u društvu, u velikoj većini bavi se ona razmatranjem ženina odgoja, njezinom duhovnošću (posebice životopisi svetica) i moralom, te njezinim majčinstvom i položajem unutar obitelji.

⁵⁵ "quartucia duo olei de camomilla"; J. Stipišić, *Inventar ...*, nav. dj., str. 79.

⁵⁶ "vncia vna cum dimidia cannelle"; isto, str. 87.

⁵⁷ "vrceus vnus nouus terreus cum media libra zinçibris in eo"; "brunea vna paua uiridis cum vno modico zinçibris uiridis in ea"; "vncia vna zinçibris"; isto, str. 85., 86.

⁵⁸ "bussuli duo seu pissidesa a tenendo piperatum"; "libre due piperis nitidi ad dictum pondus subtile"; isto, str. 53., 107.

⁵⁹ "vncie octo zafarani"; isto, str. 86.

⁶⁰ "capsella vna a fracta de paredanis a tenendum zucarum"; "brunea vna parua uiridis cum zucaro rosato in ea"; te jedan sveščić u kojemu su također uračunate neke mirodije poput šećera "et finit: item mande a Mathe spicial libre V ./. de zucaro"; isto, str. 81, 85, 176.

⁶¹ "bariletum vnus uetus uacuum paruulum a tenendo mostardam"; isto, str. 81.

⁶² "vncie tres incesi"; "vncie due thuris seu incensi"; isto, str. 86., 87.

⁶³ "vncie due de socha morina"; isto, str. 86.

⁶⁴ "Item liber vnus in cartis edinis de diuisamentis venditionum specierum in duobus quaternis qui incipit *Al nome de Dio. Amen. Diuisamento come si uedono speciere in acci, pepe, zençeuere etc.* Et finit: *istum uersus per dictiones beati angeli gloriam filii eterni Dei culunt (?)* qui habet pro coperta vnam cartam edinam in qua est scriptum exemplum vnus instrumenti"; isto, str. 179.

⁶⁵ Elyahu Ashtor, "Il commercio levantino di Ancona in basso Medioevo", *Rivista Storica Italiana*, Torino (1976), str. 213.-253., (229.).

⁶⁶ *Statuta iadertina*, nav. dj., R. 47, str. 550.-551.

⁶⁷ DAZd, Splitski Arhiv (dalje Sp. Ar.), kut. 67, B. 74, F. 7-IV, f. 561 (25. VII. 1529.) i f. 575 (11. VII. 1530.).

⁶⁸ Isto, f. 576' (19.VIII.1530.); isto, f. 568' (19. I. 1530.).

⁶⁹ DAZd, Sp. Ar., kut. 96, B. 103, F. 17, f. 894 (2. XII. 1558.).

Pojedini radovi opisuju slavne umjetnice (spisateljice, slikarice i sl.), ili spominju pokoji obrtnicu (prodavačice prehrambenih proizvoda, ljekarnice - najčešće redovnicu Hildebrandt, često radnice tekstilne industrije, a posebice sluškinje). Rjeđe su odlomci u tim knjigama ili člancima posvećeni sposobnostima žene u vođenju gospodarstva kao samostalne djelatnosti izvan kućnog praga.⁷⁰ Prema navedenoj literaturi (bilj. 70) jedna se bitna činjenica veže uz većinu spomenutih poslovnih žena. One su udovice i preuzimaju muževo poslovanje ili počinju vlastito poslovanje na temelju stečenih dobara (i sama Fumica bila je udovica). Osim Fumice, dobar je primjer Zadranka Chiara, udovica Mihe de Bassano, koja 1556. godine sklapa trgovački ugovor u vrijednosti od 160 dukata (dio njezina miraza) s trgovcem Kristofom Cellestrinom, prema kojem joj se potonji obvezuje isplaćivati 7 % od dobitaka svake godine tijekom tri godine, što je i učinjeno tri godine kasnije.⁷¹

Odredbe dalmatinskih statuta koje se odnose na žene prilično su obeshrabrujuće jer se odnose uglavnom na prijenos imovine i miraza sa žene na muža i obrnuto. Dosada pronađeni izvori šturi su, ali prema statutarnim odredbama ženama nije zabranjeno baviti se vođenjem poslova. U praksi, u Dalmaciji se prvi put spominje jedna prava trgovkinja, *mercatrix*, 1322. godine. Bila je to Magdalena s otoka Lastova, a njezino ime i profesija spominju se samo vezano uz određivanje granica nekih zemljišnih posjeda.⁷² Drugi je slučaj ovdje spominjana Fumica, iz 1346. godine. Osim njih, spominju se i druge struke, koje naginju privredi, poput dvanaest krčmarica (*tauernera*) u Dubrovniku u XIV. stoljeću, od kojih su sačuvane četiri oporuke iz XIV. i XV. stoljeća.⁷³ Pregled šibenske i splitske *contraliterre* XV. i XVI. stoljeća upućuje na postojanje, iako vrlo malo, žena koje prijavljuju robu u svoje ime. Nije poznato jesu li one same putovale radi prijevoza robe, poput Margarite, kćeri Stjepana iz Šibenika, koja je 1441. godine izvozila vino sa svog imanja u Veneciju⁷⁴, Cvitiše Masaralić, koja je izvozila sir u Istru 1558. i 1559. godine⁷⁵ i gospođe (*donne*) Pusmane Gercikieva, koja je 1581. godine izvozila 758 bačvi smokava u Veneciju.⁷⁶ U tim slučajevima navedena su samo imena, bez strukovnog određivanja. Naposljetku, dobar primjer poslovne žene (iako ponovno bez naziva profesije) nalazimo u slučaju već spomenute Zdranke Lukrecije Detrico, koja nastavlja muževo poslovanje nakon njegove smrti, što se može uočiti iz njihove zajedničke poslovne knjige iz prve polovice XVI. stoljeća.

Sve spomenute žene bile su uključene u srednje ili veliko trgovačko poslovanje, iz čega proizlazi da su stekle nužno obrazovanje, pismenost i znanje osnova matematike, te se može reći da su te žene pripadale vrhu privrednog i obrazovanog sloja komunalnoga društva (iako su sve, osim Lukrecije, bile iz pučkih redova). Te su se žene razlikovale od žena opisanih u izvještajima mletačkih dužnosnika XVI. stoljeća, koje su prodavale sireve i kruh na tržnici, te su se tako bavile si-

⁷⁰ Vidi Julia Varela, *La naissance de la femme bourgeoise. Le déséquilibre changeant du pouvoir entre les deux sexes*, LHarmattan, 2000; Bernadette Williams "«She was usually placed with the great men and leaders of the land in the public assemblies» - Alice Kyteler: a woman of considerable power" in: Christine Meek editor, *Women in Renaissance and Early Modern Europe*, Four Court Press, Great Britain, 2000., str. 67-83; Patricia Skinner, *Women in medieval Italian society 500-1200*, Longman, 2001.; Carlo Poni, "Per la storia del distretto industriale serico di Bologna (secoli XVI-XIX)", *Quaderni storici* 73, Bologna, 1990., str. 92.-167.; Christiane Klapisch-Zuber, Georges Duby (dir.), *Histoire des femmes en Occident, 2. Le Moyen Age*, Plon, 1991.; poseban broj časopisa *Otium* posvećen je povijesti žena, br. 7.-8., Zagreb (1999.-2000.), str. 27.-86. (osam članaka).

⁷¹ DAZd, Gabriel Cernotta, B. I, F. II, f. 9 i F. III, f. 22'.

⁷² CD IX, Zagreb (1911.), dok. 49, str. 60.

⁷³ Gordan Ravančić, *Život u krčmama srednjovjekovnog Dubrovnika*, Zagreb, 2001.; vidi također oporuku Tuerdene, kćeri Mildraga iz kraja XIV. stoljeća: DADu, Testamenta notarie 5, f. 104.-104'.

⁷⁴ Josip Kolanović, *Spisi kancelarije šibenskog kneza Fantina de Cha de Pesaro 1441.-1443.*, Šibenik, 1989., str. 79.

⁷⁵ DAZd, Spl. Ar., kut. 96, B. 103, F.17, f. 887' i 900'.

⁷⁶ DAZd, Sp. Ar., kut. 116, B. 122, F. 6, f. 459'.

tnom prodajom.⁷⁷ Ipak u priloženom Fumičinom inventaru, može se primijetiti nedostatak knjiga ili umjetnina. Ističe se jedino pokrivač ukrašen zvjezdicama i drugim ornamentima u crvenim i plavim nijansama.⁷⁸

Poslovni prostor i kulturna obilježja trgovaca (prema analizi skraćenog inventara Damjana Martina)

Iako se prema srednjovjekovnoj talijanskoj i flamanskoj ikonografiji donekle može dokučiti kako je izgledao interijer i radni prostor poslovnih ljudi (puno kesa zlatnika i šarene robe), u Dalmaciji ne nalazimo slične primjere u slikarstvu, što nam onemogućava predočenje izgleda ondašnjih dućana i skladišta. Rijetki spomeni alata u Damjanu i Mihovilu inventaru zato su dragocjeni i donekle nam olakšavaju predočenje takvih prostora.

Oba poslovna čovjeka posjedovala su više različitih obvezatnih vaga. Damjan ih je imao barem tri, odnosno šest (ako ubrojimo i *preccarii*), a Mihovil ih je imao četiri para, što za vaganje srebra, što drugih vrsta.⁷⁹ Oni su također posjedovali i posebne stolove za brojanje novca, kakve možemo uočiti u već spomenutoj talijanskoj i flamanskoj ikonografiji: Mihovil ima tri takva stola⁸⁰, a Damjan posjeduje jedan abak (*vna tabuleta pro numerando*). Posebna je zanimljivost da su obojica imali razne alate za obrađivanje loja i izradu svijeća. Naime, Mihovil je imao drvenu klupicu za izradu svijeća od loja, te drveni križ za istu svrhu⁸¹, a Damjan je imao kalup za svijeće (*forma*) i stol za tucanje loja (*tabula pro pistando sepum*).

Uz poslovanje, trgovci su držali i do vjere te su vodili posebnu brigu o duhovnosti.⁸² O vjerskom životu trgovaca mogla bi se napisati posebna radnja, a ovdje ćemo navesti samo nekoliko predmeta koje su imali trgovkinja Fumica, trgovac Damjan i suknar Mihovil. Fumica je, naime, imala deset krunica (*pater noster*), a Mihovil je imao dva nadomjesna relikvijara (jedan srebrni s poludragim kamenjem i jedan bijeli okrugli medaljon s umetnutom slikom), krunice od ambre, tri ikone i druge vjerske predmete.⁸³

⁷⁷ U splitskim kneževskim spisima spominju se žene kao prodavačice kruha na malo (DAZd, Proclamationes comitis Hieronymi Bernardo comitis et capitaneus Spalati (1503.-1504.), kut. 36, sv. 43, lib. I, sv. II, f. 32, 34), i rase (isto, f. 35).

⁷⁸ O umjetninama kod Zadrana, vidi Emil Hilje, "Slikarska djela u sačuvanim inventarima zadarskih gradana iz 14. i 15. stoljeća", *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU*, br. 42., Zadar, 2000., str. 65-78., za spomen Fumičinog pokrivača (71).

⁷⁹ Prema J. Stipišić, *Inventar...*, nav. dj. "*par vnum balanciarum paruarum a ponderando argentum*" (71); "*par vnum balanciarum magnarum ueterum a ponderando*" (70); "*par vnum balanciarum fractarum et ueterum*" (74); "*par vnum balanciarum paruarum a ponderando argentum cum sua capseta*" (87).

⁸⁰ Isto: "*tabulea vna lignea dupla a numerando denarios super ea*" (83); "*tabula vna simpla lignea parua a numerando denarios super ea*" (83); "*tabula vna uetus et tineata a numerando pecuniam super ea*" (107).

⁸¹ Isto: "*bancus vnus ligneus a faciendo candelas de sepo*" (81); "*crux vna lignea a faciendo candelas*" (82).

⁸² O podvojenosti trgovaca između stvarnosti svojeg zanata (poslovanje s novcem) i vjerskih odredbi Crkve, vidi: Jacques Le Goff, *La bourse et la vie. Economie et religion au Moyen Age*, Hachette, 1986.; O duhovnoj djelatnosti jednog zadarskog trgovca krajem XIV. stoljeća vidi: Roman Jelić, "Grgur Mrganic", *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 6.-7. (1960.), str. 487-508.; U odnosu trgovaca prema vjeri u Dubrovniku vidi Beno Kotruljević, *O trgovini i o savršenu trgovcu*, ur. Rikard Radičević, Žarko Muljačić, Zagreb, 1985., knjiga druga, "O misi", "O molitvi", "O milostinji", "O slučajevima da li je nešto dopušteno ili ne", str. 169.-187.

⁸³ J. Stipišić, *Inventar...*, nav. dj., "*unum agnus Dei argentum cum smaldis ab utraque parte*" (41); "*unum agnus Dei rotundum album cum vna imagine in eo*" (43); "*pater noster de ambris grossis de corallio*" (48, 49); "*ancona vna deaurata cum imagine Virginis gloriose et eius filii gloriosi*" (60); "*armarolum vnum ligneum cum vna ancona cum imagine Virginis et Sancti Georgii*" (78); "*ancona ab orando que habet campum aurem*" (60); "*centura muliebris vnus laborata ad litteras argenteas videlicet : Ave Maria*" (43); "*imago Virginis Mariae in anulo aureo*" (149); "*coclear vnus de masero laboratum argentum de aurato ab manubrium in quo sunt scriptum est : Ave Maria*" (48).

Mislimo da je još važnije da je Mihovil imao jedan misal pisan beneventanom⁸⁴, a da je Damjan imao jednu Bibliju napisanu glagoljicom, što je dokaz visokog stupnja obrazovanja u Zadru i jake prisutnosti hrvatske kulture u najvažnijem gradu Dalmacije XIV. stoljeća.⁸⁵

Zaključak

Promatrani inventari Fumice i Damjana bili su nam poticaj za preispitivanje dosadašnje hipoteze o razvoju gospodarskih grana na zadarskom području početkom XIV. stoljeća. Oni su nam omogućili osvijetliti dosad zanemareni oblik privrednog života komune: gospodarsku situaciju početkom XIV. stoljeća, postojanje suknarskog tržišta i vjerojatno (pred)industrijsku proizvodnju tkanina, tržište mirodija, te djelatnost poslovnih žena. Procvat Dubrovačke Republike u XVI. stoljeću utjecao je na kasniji rad povjesničara, koji mu pripisuju nekoliko dostignuća, a kroz navedene izvore njihova se analiza može osporavati. Glavni primjer pruža već spomenuta proizvodnja sukna. Bilo bi poželjno dalje istraživati postojeće izvore s početka XIV. stoljeća u Zadru, kad je grad bio važno središte za mletačku mornaricu i njezin tranzit preko Mediterana, u vrijeme kad Republika nije sputavala privredni život grada, kao u XV. stoljeću. Tako bi se ovdje tek natuknute hipoteze dodatno pokrijepilo. Vidljivo je, naime, da je zadarsko društvo već krajem XIII. i početkom XIV. stoljeća bilo bogato poduzetno i visoko obrazovano, i da je mogla organizirati daleka putovanja. Sve su to naznake koje upućuju da su morali postojati velik broj obrta i visoko kvalitetni proizvodi, živo tržište skupocjenih proizvoda, poput sukna i mirodija, a da je Dubrovnik tada bio usmjeren samo prema eksploataciji rudnika u unutrašnjosti. Drugo područje, koje bi se dalo produbiti, jest istraživanje o temi poslovnih žena na dalmatinskom području, jer se iz strane literature dade zaključiti da bi takva istraživanja bila potrebna.

⁸⁴ Isto, "missale in littera Beneventana" (87).

⁸⁵ O razvijanju kulturne baštine i ulozi benediktinskih i franjevačkih samostana u Zadru u srednjem vijeku vidi: Tomislav Raukar, "Društveni obzori srednjovjekovnog Zadra", *Croatica Christiana*, br. 35., god. XIX., Zagreb (1995.), str. 147-166.

Prilog 1: Inventar *Fumița Saluagnele*

(1) N° 58

Fumițe Saluagnele

In margine: signum cruci

(sa strane:) Inventarium Fumițe

(2) In christi nomine. Amen incarnationis eiusdem millesimo trecentesimo quadragessimo (!) sexto, indictione quartadecima; die nono mensis aprilis, Jadre. Regnante domino nostro domino Lodouico Dei gratia serenissimo rege Vngarie et tempore reuerendi patris domini Nicolai de Matafaris decretorum doctoris archiepiscopi Iadrensis ac nobilium uirorum dominorum Vulcine (!) Benedicti, Bogde Grisogoni de Bogde et Georgii Pauli de Georgio rectorum ciuitatis Iadre. Hoc est inuentarium de omnibus et singulis bonis mobilibus et imobilibus; iuribus et actionibus olim Fumițe merçarie uxoris Iuliani inchoatum coram supradictis dominis rectoribus die predicto cum signo sancte Crucis supra signato et completum secundum formam statutorum Iadre de inuentariis inchoandis et perficiendis per Micham Bogdani de Cande ciuem Iadre procuratorem et procuratorio nomine Françe filie dicte olim Fumițe comissarie (!) testamenti dicte olim Fumițe eius matris. Que quidem bona sunt hec.

In primis domus I in platea super locum sancti Petri de Platea in qua habitabat.

Item alia domus super locum Petri de Matafaris in contrata Martinussii de Butouano (!).

Item domus I in contrata capeliorum super locum olim Eufemie relicte Grisogoni de Piciga.

Item vinea I vltra portum sancte Marie presbyterorum gognagorum (!) circa X.

Item ⁸⁶ vinea I super terram sancte Marie monialium Jadre circa gognagorum VIII pro indiuiso inter heredes ispius Eufemie et Iulianum olim virum suum.

Item alia vinea in districtu Nonense pro indiuiso inter eosdem.

Item alia vinea in districtu eodem pro indiuiso inter eosdem.

Item vinea I in insula sancti Michaelis circha (!) gognaiorum III pro indiuiso inter eosdem super terram Gali de Cande in confinio sancti Andree.

Item carpite VI.

Item varnacia I vetera coloris viridis.

Item varnaçonum I vetus coloris blai de seruitriçe cum pele alba delacerata.

Item varnacia I antiqua cum pele de cugnulis et cum duplunis auris.

Item chotardita I a muliere antiqua et delacerata cum VI peruli (!) argenteis in duplunata (!) cum alba pele angelina (!).

Item chotardita I coloris uiridis cum pele ulpina (!) cum XXII perulis argenteis in duplunada (!).

(2v) Item varnacia I antiqua coloris uiridis cum I pele de cunelis cum duplunis aureis.

Item varnacia I vetera mischa in duplunata cum pele de varotis credo ualde antiquissima (!).

Item tunicha I rubea.

Item alia tunicha blaua.

Item tercia tunicha rubea cum tribus perulis argenteis et tribus eris subfulta curtela alba.

Item tunicha I aunde (!) duorum panorum de mischo cum XI paribus de asulis de ere.

⁸⁶ Prekriženo: teratici

- Item çubpa (!) I de ualeso.
- Item peliçonum I nouum
- Item de tela c[ubitorum] L in tribus peciis non dealbatis.
- Item curtine II albe antique.
- Item supralectum I cum stelis et aliis picturis de banbiçe rubeo et blauo antiquum.
- Item cota I de agnelinis albis.
- Item cota I de cugnelis.
- Item mantelum I ⁸⁷ de sara nigra subfultum aliquantum (!) sindone bruno.
- Item cultra I de pluma et cauaçale cum pluma gritata antiqua
- Item banchum I ante lectum cum duabus clausuris.
- Item casele IIe.
- Item catride IIe.
- Item lebetes ⁸⁸ X de metalo inter magnos et paruos.
- Item lebetes VII de petra inter magnos et paruos.
- Item fersorie VI.
- Item spidi II°.
- Item cauidoni II° magni et II° parui.
- (3) Item cardaria IIII^{or} magne.
- Item caldarite IIII^{or} parue.
- Item gradiçe IIe.
- Item mulite IIe.
- Item tripedes VI.
- Item gratacasi II°.
- Item sigli III° de rame.
- Item armare I.
- Item capançie IIII^{or}.
- Item arçele IIe plene medie de uasis uitriis.
- Item baçile III.
- Item buchale I de rame.
- Item setele III ad portandum aquam.
- Item armare I in quoquina
- Item camastre IIe.
- Item banchi II° parui in quoquina.
- Item manteli II°.
- Item caçole I.
- Item scutulerii II°.
- Item mersori IIII^{or}.

⁸⁷ Prekriženo subfultum.

⁸⁸ Prekriženo septem.

Item lebetes III de petra noui.

Item vitli VII.

Item tres medie mine inferate.

Item mutare (!) I de metalo.

Item murtaria II° de ligno.

Item arçe VII.

Item barile I nouum (!) cum seratura.

Item flaschoni XII.

Item tarçe II°.

Item stagnate II°.

(3v) Item cane I de uaselis.

Item sera I.

Item bisaçe II°.

Item casela I parua.

Item arçe II°.

Item sachonem (!) I.

Item canauaçam (!) I antiquam (!).

Item arcele VII quarum I est media plena de faba et alie sunt quasi plene de grano et de ordeo.

Item arcela I plena de farina ordeacia.

Item arçela I cum grano.

Item arçe⁸⁹ IX.

Item banchi II° ad sedendum.

Item mogare VI de oleo.

Item mogarum I paruo (!) cum aliquantulum de butiro.

Item armare I paruum.

Item aste II°.

Item chotigi III id est maçchi.

Item galita I magna.

Item mastile II° magni.

Item scanitu (!) I° paruum (!) da sidir.

Item mensa I cum trispidi.

Item çiture (!) IIII° (!) large çali.

Item çiture (!) VIII nigre inferade.

Item çingulia VII inplumpata.

Item çiguli (!) XV rubei.

Item çinguli III quorum nouum est album de sapa et duo rubei.

Item çinguli II° I rubeum.

⁸⁹ Prekriženo IIII^{or} IX.

Item çinguli VI quorum ali (!) sunt feritati et ali (!) non.

(4) Item çinguli XXII rubei inplubati (!).

Item çinguli V rubei.

Item çinguli VIII alibi (!) et inplunbati (!).

Item çinguli V nigri inplumbati (!).

Item çinguli XVIII nigri inplumbati.

Item çinguli IIII^{or} laborati cum seda.

Item çinguli III rubei parui.

Item çinguli VI nigri inplumbati.

Item çinguli IIII laborati cum açi dincti (!).

Item çinguli VI nigri inplumbati.

Item çinguli VI quorum unum est album et unus (!) rubeus et quatuor rubei.

Item çinguli VIII de diuersis maineris (!).

Item çinguli IIII inplumbati et unus rubeus inplumbatus.

Item ⁹⁰ curteli XXXIII de feraguda.

Item ⁹¹ curteli inchauadi VIII.

Item ⁹² curteli XII cum manigu (!) albu (!).

Item curteli XLIII cum clodu (!) grossu (!).

Item curteli XIII sisuladi.

Item curteli XXVI cum manigu (!) de rame.

Item curteli XVII indauradi (!).

Item curteli LXVIII rasuriti piçuli

Item pecie IIe de tela in qualibet pecia bracha L.

Item pecie IIe tele in qualibet pecia I est bracha L.

Item sacum I de banbaçe.

Item sacum I de lino.

Item carpitam (!) I.

Item biglum I.

(4v) Item sclauine IIII^{or}.

Item clitische I.

Item cultra I de pena.

Item alia cultra.

Item copertorium I.

Item sacum I de lino sitile(!).

Item dela (!) pecie IIe in qualibet pecia bracha L.

Item sacum I de lino.

⁹⁰ Prekriženo çinguli.

⁹¹ Isto çinguli.

⁹² Isto çinguli.

Item sacum I de lino.

Item sclauine III^{or} et I biglum.

⁹³ Item varnaciam I pani miscli subfulta çendato uiridis et duplunata.

Item alia varnacia pani miscli rusadi induplunata subfulta perle de archulinis.

Item çupa I de çendato bruno induplunata cum birulis (!) XVIII de argento.

Item pecia I de fustagneo ad faciendum poulache aculea.

Item façale II° laboradum cum bambaçe.

Item tobale IIe pro mensa.

Item façale I laborate cum seda nigra.

Item poslacha I de cauiçale.

Item pecie V de tela in quilibet pecia est brachia L.

Item cauiçi VII de tela.

Item madase draçi XIX tincti.

Item curtena I tincta.

(5) Item pecie IIe de tela grisa in qualibet pecia est brachia L.

Item camisie IIe parue laborate cum seda.

Item bruguli III di tobale duple de manibus.

Item pecie VI tele albe.

Item toprialea I pro mensa.

Item curtina I cincta (!) de tela uerda et bruna.

Item pecie III^{or} de çera.

Item pecie IIe de fustagno.

Item de tela non alba brachia XX.

Item maçe XXII de banbaçe tinte ruso.

Item maçe XXIII de babiçe (!) nigro.

Item cauiçum I canauaçe tincte.

Item pecie XXII° de fustagno

Item de bambaçe sanguineo maçe III.

Item madasa I de bambiçe.

Item cotardita I a muliere panni rusadi subfulta cum pele ulpigna (!) cum pirulis XXXVI de argento.

Item tobale IIe pro mensa laborate cum banbiçe.

Item paria II° linciamirorum laboratorum cum seda.

Item tobale IIIe pro canestro magne laborati (!) cum seda.

Item tobale V pro mensa magni.

Item tobale XVI laborate cum serico.

Item mantelum I a muliere subfultum çendato çalo (!).

Item tunica I virida (!) uetula.

⁹³ Nešto veći razmak.

- Item tunica I viridis cum XXXVI pirulis de argento.
 Item tunica I coloris uiridis cum XXXVI [pirulis] de argento.
 Item tunica I uirida cum XXXVIII pirulis de argento.
 (5v) Item brugulum I de tobale de manibus.
 Item tobalea I pro mensa.
 Item alia tobalea pro mensa.
 Item pecie III de tela in qualibet pecia est brachie L.
 Item barile I de lino sutele.
 Item tunicha I rusada çum (!) XXVIII piruli dargentu (!).
 Item tunia (!) I grosalaia cum XIII pirulis contrafatis.
 Item tunica I rusata uetula cum pirulis XXIII^{or} de argento.
 Item pecia I de canauaça çala tincta brachia de XX.
 Item pecia I de tela dincta (!) rusa brachia XX.
 Item pecia I de tela tincta uirida (!) brachia XX.
 Item pecia I canauaçe tincte uirde (!) brachia XII.
 Item madase XLIII° (!) de banbiçe de diuersis [c]oloribus.
 Item madase X de banbiçe tincto.
 Item erganeli (!) de canapelis duçine III^{or}.
 Item pecia I de tela brachia XXX.
 Item madase VIII de filo.
 Item uarnaçonum I blaum (!) subfultum cum pele alba de agnulis (!) ab homine.
 Item mantelum I a muliere subfultum çendato bruno.
 Item alium mantelum subfultum çendato çalo.
 Item arçela I plena madase de filo et glomi ex filo.
 Item maçe VI de banbiçe tincto.
 Item de lançergardo pisa liure X.
 Item madase III de açi albi.
 Item brageri XV.
 (6) Item canele VIII de auro filado.
 Item peça I de duplunis de auro.
 Item çinguli XV cuside cum seda.
 Item ad hunc çenture VIII.
 Item çucharu vnçe III.
 Item de çafarono (!) unçe V.
 Item maça I de babiçe (!).
 Item perite III^{or} de lana.
 Item bragere X.
 Item tobale IIe laborate cum banbiçe.
 Item tobale IIe non albe.

- Item scatola I de rusito.
- Item curdele de sida (!) brachia XII.
- Item curdele de sida (!) uirda (!) brachia XII.
- Item in scatola I de çufliti.
- Item duçie (!) IIe de curdele de filo.
- Item in I scatola unçe III de garofali.
- Item duçine III^{or} de annuli de rame.
- Item piuirada non pista libre IIe.
- Item brachia telele (!) tincte blaue XX.
- Item de çeso liure IIe.
- Item velum I de lino.
- Item duçine IIIe çiture (!) inplunbati (!).
- Item duçine IIIe cutelorum⁹⁴ rasuriti.
- Item de inçenso liura I.
- Item brachia X de urdelis nigris non di bona seda.
- Item de tela alba brachia VI.
- (6v) Item de tela in tribus clapis XXX (!).
- Item de tela alba brachia VIII.
- Item glomi de filo XVIII.
- Item duçine IIe de curтели de feraguda.
- Item ducine IIe di curтели cum clodu (!) grosu (!).
- Item ducine IIe di curтели sisuladi.
- Item ducine IIe di curтели cum manige nigre di cornu.
- Item duçine IIe de guanti de multun.
- Item guanti di multun per filadi duçine IIe.
- Item guanti di çeru dastur (!) para IIe.
- Item bragere parui duçine IIe.
- Item sterlere di carniolu III.
- Item di carnaroli ducina X ^{1/2}.
- Item bursiti parui ducine XLIII.
- Item burse di multun di fimina docina I.
- Item çinture di fantulin parui docine VIII.
- Item burse di bambas duçine III.
- Item carnaroli i curanne (!) X.
- Item curdele da fermar duçine XVII.
- Item çoie di stagnu ducine XXXVI.
- Item açi blanchiçadi liura I.

⁹⁴ Prekriženo cum ma.

- Item di arpitu duține III.
Item çirçeli de rame çentenar I.
(7) Item paria nostri (?) de vitro milara (!) XIII.
Item annuli di rame duține XII.
Item gropi di dadi XXV.
Item glomi XIII di fil dincto (!) de diuersi coloris.
Item agi grandi e piçoli migara (!) IIII ^{1/2}.
Item madase LXXXII.
Item tobale de man XXVI.
Item sida istorta liure XI colori rusii et nigri.
Item çoite inpirulade V.
Item dupluni de auru peçe VII e cauïça IIII^{or}.
Item frisiti di garsoline peçe III.
Item frisiti striti doru peça I.
Item terçeri II° noui da auro et I uetus.
Item frisadure doru braça V ^{1/2}.
Item frisadure braça XX doru.
Item frisinti striti doru braça XX.
Item folu darçentu (!) unçe IIII^{or}.
Item sauarschi V laurati (!) cum seda et auro.
Item curdele II° de seda.
Item çoie inpirulade doru XIII.
Item çoie di guriçole inpirulade duține VII.
Item curdele laurade a tauete III.
Item curdele di sida lurade (!) a spadite III.
Item çoite inpirulade di gurçola duține II°.
Item curdele di sida ad andrioti VI.
(7v) Item curdele di sida a liçi IIII^{or}.
Item scufie de seda IIII^{or} di diuersi coloris.
Item scufia I doru.
Item scufie IIII^{or} di lana marina.
Item sauarschi di sida VI.
Item scufie piçole de seda V.
Item scufia I di açi blanchiçati.
Item çinturita I di sida uerdi laurada dosu.
Item table doru sete.
Item peçea (!) I di curdele di garçola.
Item peça I di signar.
Item pursa (!) I uecha (!) de seda.

- Item binde di sida II ^{1/2}.
- Item laçi di sida da capelu V.
- Item curdele di sida fate a tauete III.
- Item curdele di sida a spaditi V.
- Item sida distorta liura I ^{1/2}.
- Item çinture di çune di sida laurade dosu III^{or}.
- Item çinture laurade di seda III.
- Item binde de bambas VIII.
- Item bine (!) di sida VI.
- Item binde stachade di sida X.
- Item dupluni di strosi nigri peça I.
- Item agusari noui darpitu (!).
- (8) Item curdele ad andriotu V.
- Item scufie di sida da fantulina X.
- Item sida torta (!) liura I.
- ⁹⁵ Petinu I dauolin.
- Item triçeri doru VII.
- Item frisadure doru III.
- Item table doru para XII.
- Item frisadura doru larga peça I.
- Item curdele doru peça I.
- Item curdele de garçole peçe IIe.
- Item scufie III doru.
- Item scufia I de sida (!) et curdela I de seda.
- Item çoie inpirulade III.
- Item veli II° luradi cum oru.
- Item vili (!) di sida XII.
- Item vili (!) di banbasu III°.
- Item façoli lauradi seda e banbas XXVIII.
- Item ⁹⁶ tobalea I pro percicha.
- Item camise III di fimine sclau.
- Item mantile I di taula.
- Item sterlere di banbas duçine V.
- Item tela tinçta uermila bruna e lasçura (!) braça L.
- Item nafum I darçentu (!).
- Item çitura (!) I darçentu (!).
- Item liure XL in suldini (!).

⁹⁵ Nešto veći razmak.

⁹⁶ Prekriženo façol.

- Item arçentu rutu piruli e çerçeli unçe IIe.
(8v) Item arçela I plena di niçoli de preda.
Item ingastare di scaureia L brune.
Item di miçoli masteliti meça arçela.
Item canesti IIII^{or} cum manige curente.
Item cofaniti III parvi.
Item scannum I de IIe serature.
Item çangule IIe.
Item armar I grandu.
Item murtarum I de mitalo (!).
Item gratacasi III.
Item luçerne V.
Item di stagnu liure IIe.
Item scatule IIe di petina di cornu.
Item scatula I di cuslere piçule.
Item scatula I piçula plena di çadine di stagno.
Item liura I draçi albi.
Item liura I di banbas albu.
Item di banbas tincto di diuersi culuri (!) liura I.
Item binde VI.
Item di pinurada non pista I liura.
Item façoliti VI di banbas.
Item para IIII^{or} di guanci di lana per li fantulini.
Item curdele di banbas duçine IIIe.
Item çinturite ruse de fatulini (!) ducina IIe.
Item glomi XII di fil tinctu di diuersi culuri (!).
Item duçine VIII di curdele de fil tinctu.
Item gropi V digi di berdun.
Item arçele IIe uerde.
(9) Item glomi XII di fil tinctu di diuersi culuri (!).
Item liure IIe di banbas tinctu di diuersi culuri (!).
Item de petini de pusu L.
Item di sauum duru liure IIe.
Item liure IIe di açi albi.
Item di çacara liura I.
Item camisa I lignata per sclau.
Item liura I di cumin pistu.
Item di piuirada pista meça liura.
Item in I busulu di stagu liura I di turiagu.

- Item per gratar lu caualu para II.
 Item di brancharele duçine IIe.
 Item di forfisa di muier duçine IIe.
 Item spate IIe.
 Item camisu I per piuirada.
 Item di preritrii (?) canapeli peçe III.
 Item de drapu albu grisù braça XXIII^{or}.
 Item balançie IIe per furmaui et IIe blançe piçule.
 Item mogari V piçuli di olu.
 Item çoite inmirulade cum folo di arpitu duçine IIe.
 Item mença I cum trispidi.
 Item busuli III de piuirada.
 Item lançita I di ferir.
 Item s caselite IIe inchisiter denari.
 Item baçile I de rame.
 (9v) Item duçine III di binde di sida.
 Item liura I doru filadu.
 Item liura IIe di sida torta di diuersi culuri.
 Item liure IIe di sida distorta.
 Item dupluni doru⁹⁷ peçe III^{or}.
 Item frisite lalge doru II.
 Item veli di sida III^{or}.
 Item para II di stropuli di sida.
 Item curdele di sida laurade adidi duçina I^{1/2}.
 Item curdele di sida striti laurade adidi duçina I.
 Item curdele distrose laurade adidi dognarasum duçine VI.
 Item curdele distrose inperulade duçine VIII.
 Item çoite inpirulade di garçolina duçine III.
 Item çoite di garçole duçine III.
 Item binse distrosi duçina I.
 Item binse di sida duçine^{1/2}.
 Item çinture ciuite di sida III.
 Item dicaça blanchiçati (!) rinça I.
 Item burse di banbas duçina I.
 Item uili di sida III.
 Item çinture re (!) laurade de sida duçina I.
 Item burse di sida VI.

⁹⁷ Prekriženo meçe.

Item inçensu liure IIII^{or}:

Item liura I di cinbru.

(10) Item guanti lauradi de sida para II.

Item guanti de multun duçina I.

Item burse di chauriol duçine IIe.

Item di sida cruda liura I.

Item burse de brager VII.

Item tila bruna braça XX.

Item curdela I di sida.

Item çinture cuside cum seda duçine III.

Item çinture çale sclete duçina I.

Item çinture batude di stagnu duçine V.

Item çinture uermile sclete duçina I.

Item çinture nigre laurade dosu VIII.

Item çinture nigre VI batude di stagnu.

Item çinture uirmele di fantulin duçina I.

Item banbasu (!) uirmilu e blau e brunu liure XII.

Item curdele da fermar duçine XII.

Item burse diçai IIII°.

Item tila laçura (!) uirmila uirdi in çerti çauçi braça CXX.

Item çinde du nigru braça VIII.

Item guanti di multun piçuli e grandi duçine VII.

Item banbasu nigru liure III.

Item burse di cauriol duçina I.

Item burse da brage duçina I.

Item agusiri di stagu duçine IIe.

Item patri nostri di ueru milara X.

(10v) Item sterlere di bambas duçine XX.

Item carneti di curame II.

Item di piurada non pista liure IIe.

Item alumi di reçi liure V.

Item açi lbanchi (!), uirdi e bruni liure VI.

Item petini di lignu duçina I.

Item tila blançha braça XX.

Item façoli VII lauradi di sida e di banbas.

Item façate I da femina.

Item cauiçu I di fustagnu braça V.

Item façoli VIII lauradi cum seda.

Item façoli dupli lauradi banbas IIII.

Item case IIII diuru lauradu dogni rasun.

Item stara in I uaselu circha XL di olu.

Item frin I da chaualu.

Item scutele çale X piçule C.

Item scutele ali piçule C.

Item di suira dite scutele C.

Item scutele suira dite scutele C.

Item di scudele (!) çale chi se uendi ad II denarii çetinara II.

Item dile dite scutele XXXXX (!).

(11) Item scutele de preda çale grande XXX.

Item di salsiri de preda çali CLXXX.

Item canesti grandi III.

Item mensa I.

Item mateli II.

Item barili II.

Item caratelum I.

Item banchi II.

Item batalage IIe.

Item misura I di sal.

Item çare III di olu.

Item barilum I.

Item core I de boue.

Item siglum I parvum de rame.

Item bancum cum IIII pe.

Item store XX.

Item bucaliti parvi XL.

Item taruele IIe.

Item bucali çali di olu L.

Item bucali diueri di meça quarta C.

Item corbe VI.

(11v) Item çisti IIII noui.

Item buchaliti piçuli di fantulini CCC cum nasiti.

Item çisti grandi XXVIII.

Item çisti piçuli XXVIII.

Item cuslere grande noue CCXL.

Item arinari XL.

Item miçoli dueru g[r]andi cum case XXX.

Item ingastare brune cum case XXX.

Item sera I.

Item taule XX.

Item di ligni circa salmeri V.

Item pila I de preda.

Item masteli II°.

Item can I di buti.

Item salseri C.

Item arçe⁹⁸ III.

Item çasele VII.

Item casele XXX noue.

Item vaseli XVIII uerdi.

Item masteli II°.

Item caldaria I.

(12) Item barile I di I maçu.

Item mensa I.

Item mersorium I.

Item scale I.

Item stara II ad mensurandum oleum.

Item tratorem I de fero.

Item taule III^{or}.

Item scamnum I de saratiçi.

Item sachi II de lana.

Item rimum I.

Item capancia I.

Item sort I di fera.

Item galita I uetula.

Item carateli III di asidu circa moça V.

Item vaseline⁹⁹ III di casidu circa moça VII.

Ego Andreas de Sloradis procurator comunis Jadre retulit hoc inventarium de bonis olim (!) Fumiçe vocata (!) Saluagnol per comisarios (!) dicte Fumiçe in presentia curie sub millesimo CCCXL sexto, die vigesimo quarto mensis madii.

⁹⁸ Prekriženo V.

⁹⁹ Prekriženo I.

Prilog 2: Inventar *Damianus merçarius condam Martini de Treschiano*

(13) Die XVIII menses septembris (1380)

Cum dubitate de vita vel morte Damiani merçarii condam Martini de Treschiano olim habitator Jadre propter quod Marica uxor ipsius Damiani voluit esse cautam de dotibus suis que fuit de libris ducentas ut dicitur idcirco Marchus condam Cranoy merçarius habitator Jadre nomine Marice suprascripte fuit confessus et contentus se habuisse et recepisse in depositum a Paulo fratre dicti Damiani pro cautela dicte Marice XXX in ... de rebus dicti Damiani ut continetur inferius extimatas cum hac conditione quod dictus Marcus dictas res tenere et custodire debeat ad petitionem dicte Mariçe quousque de uita uel morte dicti Damiani scietur certitudo quod si reperietur dictum Damianum fore defunctus tunc dicta Marica repetere et rehabere posset dotes suas super rebus predictis. Si vero idem Damianus uiuet quod dicte res sibi restituantur, promittens etc. sub pena quarti etc. et obligatione, etc., renuncians etc. Hec sunt res:

Vnçe VI sagium V sirici toti diuersorum colorum

Item cordelle sirici diuersorum colorum vnçe V.

Item cordelle s...osorum blaii vnçe II stat.

Item cordelle filati albi vnçe III.

Item cordelle coloris? ... vnçe VII.

Item cordelle sirici ? ... vnçe II ^{1/2}.

Item bombicis tincti filati X ^{1/2}.

Item bombicis albi filati libre I vnçe III.

Item broheta (!) siue pugnial.

Item calamari (!)V.

Item lucheti IIII.

Item digitalium XXXVII.

Item fible ferri paria LXXXII.

Item sanguinis dragonis vnçe II sagium III.

Item feltri peçe VIII ^{1/2}.

Item fabroli prosenando VII.

Item coltellesse parve V.

Item cinabro libra I vnçe III.

Item brochete pro calegis CC.

Item I candelleta.

(13v) Item ... lomiti (?).

Item pedate (?) unça I ^{1/2}.

Item arnis (?) exerte libras III parvorum.

Item cere nictre libras V vnçe VII.

Item cuiuslibet cere vnçe VII.

Item ... de duobus ardiglomis et de vnçe (?) LXIII.

Item scartes (?) bragerii III.

Item starnum (?) I.

Item chunis ? libra I unçe VII

Item ... calçines CCCLII.

Item rasalgalli unçe (?) XI.

Item ... libra I unçe V.

Item pra...riso ? libras III unçe XI.

Item aze tinte unçe VI.

¹⁰⁰ Item cl...

Item ... unça I ^{1/2}.

Item cappelli pilosi de tana VIII.

Item ... greti II.

Item ... VIII.

Item ... confecti nigri peça I.

Item uitri et curaminis resto XVI (?).

Item ... de ligno resto VIII.

Item de açis XXXIII.

Item ... peçe III.

Item ... siriaca VIII.

Item III.

Item ... LXXII.

Item ... XX.

Item omninqua suprascripte res sunts est penes Paulum suprascriptum ...sas pic... ..plagne.

Item **una biblia in sclauica lingua** pignus de ducatis duobus auri.

Item una balista sine corda ...

(14) Item vnus (!) armare in quo sunt casselle VIII.

Item alius armare minor.

Item una caldaria pro sepo.

Item torculus¹⁰¹.

Item strigendo sepum (?).

Item torculus pro fustaneo.

Item toruculus pro cordellis.

Item III balance et III preccarii.

Item vna tabuleta pro numerando.

Item una caldaria pro cera.

Item tripedes ferri parvorum II.

Item caçoli III.

¹⁰⁰ Prekriženo Item pegola spagna.

¹⁰¹ Možda prekriženo pro faciendo candeles di sepo.

Item cultelli pro sepo II.

Item forma pro candelle I.

Item mastelli III pro sepo.

Item vna barilis (!) cum seratura.

Item una pançeta et una barbata.

Item brage de magla et I par cossalium de ferro pignus a Civitcho de Glubal pro duobus bacilis et vno baculo.

Item libras IIII de cera.

Item I barile a vino.

Item I ...cas de lana.

Item I cista pro pane.

Item I mastellus pro oleo.

Item I starium pro oleo.

Item III caçoli pro oleo.

Item I trator.

Item I soma de teda.

Item I sacchus pro sepo.

Item I tabula pro pistando sepum.

Item I lectera pro lecto.

Item I capsella pro denariis.

Item II banchi cum V bussolis.

Item II vrcei (!) de terra.

Item I cuss... pignus pro solidis XV a Tomasio.

Item II cultelli a galeno.

Item unus tapletus et una rachna.

Item tavole sine banchi II pro plagnando candelle.

(14v) Actum Jadre ¹⁰² in platea communis presentibus ser ¹⁰³ Magiolo de Fanfogna testibus et vocatis et rogatis et aliis et Simone Dragosseuich de Promis... Vitchor de Vitctor.

¹⁰² Precrtano iuxta sta[tionem].

¹⁰³ Precrtano Johanne de V... et.

Prilog 3: Rječnik

Ablatis (abatis), m. zob/avoine

Aça, Aza (accia), f. sirovi konac od konoplja ili lana/fil brut de chanvre ou de lin

Acules (aculeo)? - žalac, špica/dard, pointe), adj. špicato/pointu

Adeste (adettus), part. dodan/ajouté

Aga, f. iglica/aiguille

Alba, adj. bijelo/blanc

Alumen, m. stipsa, alaun/alun

Agnelina, f. janjeća koža/peau d'agneau

Agusar (aguzzare), part. zaoštren/aiguisé

Annulo, m. prsten/anneau

Arçela, f. škrinjica/cassette

Archulina (arcolinea) ?

Ardiglōnis (ardiglione), m. *ferruzzo appuntato, che è nella fibbia*

Argento, m. srebro/argent

Arinar (arena?) - staklena bočica s izduljenim vratom/vase en verre en guise de fiasque à col long

Armare, armarium, m. ormar/armoire

Arpitu (arpese), m. drljača/ herse

Asola, f. kopča/agrafe

Asta (hasta), f. koplje, sulica/lance, pique, javelot

Aurum, n. zlato/or

Bachonnus (bacinus), m. umivaonik/bassine

Baçile, n. posuda, brijački umivaonik/lavoire, bassin pour barbier

B(a)lançia, f. vaga/balance

Balista (balesta), f. metaljka za strijelice/pointe de flèche

Banbiça/bombica, f. pamučni konac/fil de coton

Banchum, n. klupa/banc

Barbuta, f. šljem/casque, heaume

Barihe (barile), n. bačva/tonneau

Batalage (bataluga) f. *botticello schiacciato ai latti per tenervi l'acqua a bordo delle barche*

Batude, part. istučeno/battu

Berdun: grad Verdun?/ville de Verdun?

Biglum (pro bigolo), m. obramnica/palanche

Binda, f. vrpca, povezaća/bandelette

Birula (cf. perula)

Bisaçe, bissacium, n. bisage/bissac

Blavus, adj., plav, modar/bleu

Boue, m. govedo/boeuf

Braçol/braça (brazza), m./f. lakat (mjera)/coudée (mesure)

Braguero (braguet?) (ž.) hlače, gaće/pantalon (fém.), caleçon/braciere, *vaso di metallo o di terracota dove si accende la brace per iscaldarsi*

Branc(h)arele, f. kliješta, hvataljka/tenaille, pince

- Bro(c)heta, (broccato) f. *drappo grave di seta tessuto a brocchi o a ricci, damascato o no e anche tessuto d'oro o d'argento*
- Brocchetto (piccola broca), m. *vaso di terracota o di metallo, con uno o due manichi, piu largo nel mezzo, piu stretto al collo, fatto per uso di attingere specialm. acqua*
- Brugulus (brugalus), m. vrsta košare/sorte de corbeille
- Bruno, adj. smeđe/brun
- Buchale, n. vrč, posuda/bocale
- Bursa, f. kesica za novac/bourse
- Busula, f. bussolus, m. kutija, škrinjica/boîte, coffret
- Butiro (butyrum), m. puter/beurre
- Çaçara, (calcara?), f. vapno/chaux
- Caçola (caciola), f. zidarska žlica/truelle
- Çadina (pro catino), f. vaza za pranje porculan/vase pour laver la porcelaine
- Calamar (calamarium), n. tintarnica/encrier
- Caldareta, f. mali kotao/petit chaudron
- Caldaria, f. kotao/chaudron
- Çal(l)us, adj. žut/jaune
- Camastere (camastrae), pl., lanac za vješanje lonca nad ognjište, komoštre/chaîne pour pendre la crémaillère au dessus du foyer, crémaillère
- Camisia, f. košulja/chemise
- Cana (canna), f. šiba, prut/baguette, verge
- Canapelis (canabis?), n. konoplja/chanvre
- Canavaça, f. tkanina od konoplje/tissu en chanvre, canevas
- Candelleta, f. svijeća/chandelle
- Canela (cannela), f. lijevak/entonnoir
- Canistrus, m. košara/corbeille
- Capançia, f. kovanja, načve/récipient en bois, pétrin
- Cappella, f. kapa, šešir/bonnet, chapeau
- Capsella, f. sandučić, kovčez/coeffret, mallette
- Çarus (pro caratus), mjera za tekućinu/mesure pour liquide
- Carnaroli (pro carnaro-carnai), m. mjesto gdje se pohranjuje meso/lieu où se conserve la viande
- Carniolu (carnaiuolo), m. mesar/boucher
- Carpit(ù)a, f. krevetni pokrivač/couverture de lit
- Casa (pro cassa), f. kovčeg/coeffret
- Casela, f. mali kovčeg, sandučić/petit coffret
- Catrida (catedra), f. stolica/chaise
- Cardaria (caldaria), f. kotao/chaudron
- Cauaçale (cauecius?- komad sukna/pièce de tissu), part. zakrpano/rapiécé
- Cauazoletto, m. jatučić/petit coussin
- Cauezo, m. grubo platno/toile brute
- Cauičum/çauicum (pro cavicius), n. komad sukna/pièce de drap
- Cauidonus (cauidinus), m. bazen za kristalizaciju soli/bassin de cristallisation du sel

- Çendato (cendadum, çendatum), n. vrsta fine tkanine od svile/espèce de tissu fin en soie
- Çentenaio (centernario) m. mjera/mesure
- Çe/irçelus, m. naušnica/boucle d'oreille
- C(h)auriolo (cavriolo), adj. od kože/de chèvre
- Chotardita (cotardita), f. vrsta haljina/sorte de robe
- Chotigo (cotego), m. mišolovka/souricière
- Chuneus, m. klinčić (mirodija)/clou de girofle
- Çi/a(n)gula, f. kolan; vrsta ženskog remena/sangle; sorte de ceinture pour femme
- Cinabrum, m. rumenica, cinober/cinabre
- Cinbru (pro çinçaber), m. đumbir/gingembre
- Çindum, (pro cindatum/vén. zendado), m. vrsta fine tkanine, svilena tkanina/sorte de tissu fin, tissu en soie
- Çi(n)tura, f. remen/ceinture
- Cista (ital. cesto, cesta), f. košara/corbelle
- Clapum, n., komad/pièce, morceau
- Clausura, f. sprava za zatvaranje, kopča/fermeture, fermoir
- Clitische (cletische) indecl. prostirač/descente de lit
- Clodu (chiodo), m. čavao/clou
- Çoia/çoita (vén. zoia), f. dragulj, nakit/gemme, bijou
- Cofanitus, m. košara, kovčeg/corbelle, coffret
- Coloris, adv. boje/de couleur
- Coltellessa (pro cultellessia), f. kuhinjski nož/coutelas
- Confecto, adj. izrađen/confecionné
- Copertorium (coopertorium), indecl. pokrivač/couverture
- Cordella, f. konopac, vrpca, uzica/corde, ruban, cordon
- Core, m. koža/cuir
- Cornu (cornu), n. rog/corne
- Cota (cotta), f. vrsta odjeće/cotte de maille
- Cubitus, m. lakat (mjera za dužinu)/coudée (mesure de longueur)
- Cuffia, f. kapa/bonnet
- Cugnilis, cunelis, n. kuničeno krzno/fourrure de lapin
- Cultelus (cf. curtellus)
- Cultra (coltra), f. jorgan/couverture piquée
- Cumin, m. kim/cumin
- Çuna (pro cana - canabis), f. konoplja /chanvre
- Çupba (çuba) f. ženska donja haljina s rukavima, šuba/robe féminine basse avec manches, manteau de femme doublée de fourrure
- Curamino (pro curamen), m. prerađena koža/cuir préparé
- Curtelus, m. nož/couteau
- Curtina (cortina), f. kutija, spremnica/boîte, garde-manger
- Cusido, part. sašiveno/cousu
- Cuslere (pro cisellus?) vrsta škara?type de ciseaux ?
- Dadus (tal. dado), m. kocka/dé

- Delacerata (delacio), part. nošena/portée
 Diga (daga), f. bodež/dague
 Digitalium, n. naprstak/dé à coudre
 Districtus, m. gradsko okružje/districte
 Dogni (d'ogni) adv. od različitog/de toutes sortes de
 Domus, m. kuća/maison
 Drači (dreza?), adj. pleteno/tressé- (drecia?) ukras za kosu/ornement pour cheveux
 Duçina, f. tuce/douzaine
 Duplun-duplunada, m.-adv. podstava-podstavljeno/doublure-doublé
 Ere (here = aerius), adj. od mjedi/en étain
 Faba, f. bob/fève
 Façalus - façolus (fazokys) m. rubac, maramica/ruban, mouchoir
 Façatus (façalus)
 Fantulin, m. mladić/jeune homme
 Farina, f. brašno/farine
 Feltrum (tal. feltro), n. pust; ogrtač iz pusta/manteau, peignoir en feutre; pièce en feutre
 Ferratta, f. željezna rešetka/barreaux en fer; gril; râtelier
 Fersora, f. tava/poêle
 Fibla (pro fibula), f. kopča, fibula/fibule
 Flaschona,(flaschetus), f. bočica, posudica/ flasque
 Folum (folium), m. list/feuille
 Forma (pro candelle), f. kalup/moule
 Frino (freno), m. uzda/bride, rêne
 Frisadura (frisatura), f. (vén. friso) ukras, ures /ornement, garniture
 Frisi(n)to (frisita, vén. friso), m. orub, resa /ourlet, bordure
 Fustagneo, n. parhet, pamučna tkanina/futaine
 Galeno, m. galon (mjera)/galon (measure)
 Galita (galeta), f. vrsta posuda/sorte de récipient
 Garofolo (garofano), m. karanfil, klinčić/clou de girofle
 Gognay, m. mjera za površinu/mesure de superficie
 Gradiça (grediça), f. gredica/pouterelle
 Grano, m. žito/céréale
 Gratacasi (grattugia), vrsta kuhinjskog pribora/type d'ustensile de cuisine
 Gratar, verb. četkati/gratter, brosser
 Griso, adj. siv/gris
 Gropus (groppus),m. zamotak, svežanj/paquet; fagot; trousseau
 Grosalaia (bruzzaglia), ajd. vrlo siromašno/très pauvre
 Guanto, m. rukavica/guant
 Guantus - guancus, m. rukavica/guant
 Gur(i)çola, garçola
 Guta, gutta, adj. šarena, pjegava/tâchetée, mouchetée
 Inchauadi, adj. urezan/ciselé, gravé
 Inchisiter, adj. zarezan, klesan/taillé

- Inçenso, m. tamjan/encens
 Inferade, part. potkovan željezom/ferré
 Ingastare (ingasiar? - *camisia col punto a spina sul collaretto*)
 Insula, f. otok/île
 Istorta, adj. pokidana, polomljena/rompu, brisé
 Laçus (pro laccius), m. zamka, uzica/lacet, cordellette
 Laçura (pro azura), adj. modro, plavo/azur
 Lançergardo (pro lans, - cis? zdjela, posuda/écuelle, récipient)
 Lebes, m. lavor, plitica/cuvette
 Lectera (pro lettera), f. prenosivi krevet, nosiljka/chaise à porteur; litière
 Lenciolus/lencium, m. plahta- laneno platno/drap-drap de lin
 Lignum, m. drvo/bois
 Lino, m. lan/lin
 Locus, m. mjesto/lieu
 Luçerna, f. svjetiljka/lanterne
 Lucheta, f. mala lampica, lučica/petite lampe à huile
 Madasa (madsa), f. (mar.) vrsta kutije s rupama na dno/type de boîte avec des trous dans le fond
 Maçia, f. mjera za duljinu/mesure de longueur
 Maçchia (machia), f. urez/entaille, incision
 Manigu (manica), n. drška, ručica/manche
 Mantelus, m. kaput/manteau
 Mastelus (mastellus), m. korito, krčag, badanj, kaca, maštel/auge, abreuvoir, cuve, baquet
 Matelus (ital. mastellus)
 Mensa, f. stol/table
 Mersorium, (pro morsa? - *strumento noto, per lo più di ferro ad uso de fabbri*)
 Metalu, m. metal/métal
 Milara/migara (migliara), f. mjera/mesure
 Mina, f. mjera za tekućine i suhe tvari/mesure pour les liquides et les solides
 Mischa (mischio, vén.), f. tkanina od niti različite boje/tissu de fils aux couleurs variées
 Mogar (moggio), m. mjera za tekućine/mesure pour les liquides
 Mulite (molete) f. pl. mašice/pincettes
 Mu(r)tare/mutarim (morter) m. avan/mortier dans lequel sont battus des ingrédients
 Nafus (naffus), m. čaša, pehar/verre, coupe, gobelet
 Niçolus (nuselus), m. vrsta tkanine/type de tissu
 Nigro, adj. crn/noir
 Nisadi (nezar), part. krojen/taillé
 Novus, adj. novo/neuf
 Olu, oleum, m. ulje/huile
 Ordeacia, adj. od ječma/d'orge
 Ordeo, m. ječam/orge
 Pançeta, (tal. panciotto), f. prsluk/gilet; camisole
 Pannus, m. sukno/drap

- Panus, m. kruh/pain
 Para, f. par/paire
 Pater noster, m. krunica/chapelet
 Pe, m. stopa (mjera dužine)/pas (mesure de longueur)
 Peča (pezza), komad/pièce, morceau
 Peliconus, m. krznena odjeća, kaput/pelisson
 Pella, pellis f. koža/peau
 Percicha (persica), f. breskva/pêche (fruit)
 Perita (pro parruca?) (vlasulja/perruque)
 Perula, pirula, f. sitan biser/petite perle
 Petinus (pro petenis - pecten), m. češalj; grablje/peigne; râteau
 Petra, f. kamen/pierre
 Piçcolus, m. grašak/petit pois
 Pilosa, adj. od krzna/en fourrure, fourré
 Pista (pro pestar), part. istučen; stucan/battu, broyé
 Pistando (pestare), part. smrvljeno u prahu/réduit en poudre
 Piuerada (peuerada), f. papar/poivre
 Plagna; f. drvodjelska blanja/rabot de menuisier
 Pluma, f. perje/plume
 Poulache/poslache,
 Preda (de), f. za ulov, za plijen/pour la prise
 Pugnale, m. bodež/poignard, stylet
 Pursa (pro bursa)
 Quoquina, f. kuhinja/cuisine
 Rachna (pro racana), f. vrsta odijela; pokrivač/ type de vêtement; couverture (de lit); couvre-pieds
 Ramo, m. bakar/cuivre
 Rasun (razion), m. udio, porcija/portion, part
 Rasurito (verb. rassar), part. postružen/gratté
 Rubeus, adj. crven/rouge
 Rusito (ruzeto), m. ptica/oiseau
 Sacum/sagium, n. vreća/sac
 Salsirium (salsarium), n. soljenica/salière
 Sanginis dragonis, vrsta mirodija/type d'aromate
 Sapa (sappa), f. motika/bêche
 Sara (sargia?), f. prosto sukno/drap brut
 Sauarchus (saurescus), m. zlatom vezenom platno/drap brodé d'or
 Sauun, m. pjesak za sapun/sable pour savon
 Scartes (pro scartozza?) kartonski papir/feuille cartonnée
 Scatula (scatola), f. kutija/boîte
 Scanitum (parum scamnum), n. klupica/petit escabeau
 Selavina (schiavina), f. pokrivač od grubog sukna/couverture en drap fruste
 Sceletus, adj. čist; jednostavan/propre; simple

- Scufia (ven.), f. pokrivalo za glavu/bonnet pour la tête
 Scutulera (scotola -> spatola -> spazzola), f. četka, kefa/brosse
 Scutuleri, (scutellarus, m. ?)
 Sepo, m. loj/suif
 Sera, f. brava/serrure
 Seratura, f. ključanica, brava/serrure
 Setela, f. kanta/seau
 Sida (seda), f. svila/soie
 Siglus (sigal) m. vjedro/seille, baquet
 Sindon, f. fina tkanina, muslina/tissu fin, mouselline
 Siricus, adj. svilen/en soie - siricum, n. svilena nit; svilena tkanina/fil de soie; drap de soie
 Sisuladi (sisolado), part. nanjihano/suspendu
 Sitile (subtile), adj. subtilan, tanko/subtile, fin
 Soma, f. soma (mjera za šuplje predmete)/ somme (mesure pour pondéreux)
 So/uldin, n. pare/sous
 Spadita, f. mali mač, sabljica?/petite épée, petit sabre ?
 Spata (pro spada), f. mač, sablja/épée, sabre
 Spido (spedo), m. ražanj/broche (pour barbecue)
 Stagnata, f. kositrena posuda/réceptient en étain
 Stagnu, m. kositar/étain
 Stora (pro storea), f. rogožina/natte de jonc
 Strigendo (pro stringulum? - kopča/agrafe)
 Stropulus, m. vrpca/ruban
 Strosus, m. vrsta lošijeg svilenog tkanja/type de tissu en soie de mauvaise qualité
 Subfultus, part. podstavljeno s krznom/fourré
 Subsutus, subsuletus, adv. koji ispod nosi sašiveno, podstavljeno dole/portant cousu au bas, garni au bas
 Suldino (soldin), n. para/sous
 Superlectus, m. pokrivač za krevet/couverture de lit
 Tabuleta pro numerando, f. računalna tablica, abak/abaque
 Tarča, (targa, tarçia), f. mali štit/petit bouclier, petite targe
 Terra, f. zemljište/terrain
 Tob/valo (tovaglia), m. stolnjak/nappe
 Tor(u)culus (torculum), m. vijak, zavrtnik/vis, hélice, rivet
 Tripes, tripedes, trispidi, m. tronožac, vaza s tri noge/trépied, vase à trois pied
 Tunicha, f. podkošulja/maillot en souvêtement
 Ulpina, f. vučje krzno/fourrure de loup cervier
 Uerme/ile, adj. rumen/vermeil
 Valeso (vén. valisa), adv. gravidna žena/femme enceinte
 Varnacia, varnazia/guarnacia, f. ogrtač, vunena kabanica, dugačka haljina/capote en laine, longue robe
 Varnaçonus (guarnaçonus), m. dug ogrtač, kabanica/long manteau, capote
 Varotta, f.- varus, m., hermelinovo krzno/fourrure d'hermine

Vaselis, vasselus, m. bačva/tonneau
 Verganeli (vigata?), pleter od šiblja/fascine (tresse en verges)
 Vetus-vetula, adj. star(a)/vieux (vieille)
 Vinea, f. vinograd/vignoble
 Vir, m. muž/mari
 Viridis (verde), adj. zeleno/vert
 Vitli, (vitis?), n. šaraf, zavrtnj/vis
 Vitro, m. staklo/verre

Résumé

Deux inventaires de marchands comme indicateurs de la vie économique et culturelle de Zadar au XIVe siècle

L'étude de deux inventaires de marchand(e)s zadarois du milieu et de la fin du XIVe siècle, accompagnée de leur transcription, a permis de mettre en lumière plusieurs aspects négligés de la vie économique et culturelle de Zadar au début du XIVe siècle.

En effet, l'historiographie croate ne s'est concentrée jusqu'à présent sur l'essor économique de Zadar qu'à partir de 1358, date d'accession des Angevins au pouvoir, sans porter son attention sur la production (pré)industrielle et commerciale de la commune avant cette période. Or, grâce à l'inventaire de Fumiča Salvagnele, daté de 1346, et à une relecture des sources éditées existantes, il est possible d'ouvrir tout un nouveau pan de recherches. L'exemple le plus éclatant est celui de la production et du commerce de draps de luxe (futaine, soie, avec dorures), ainsi que la confection de vêtements richement apprêtés (avec de nombreuses perles, des fourrures et des gemmes). Jusqu'à présent, l'introduction d'une production industrielle, ou semi-industrielle, de draps, a toujours été placée à Dubrovnik à la fin du XIVe siècle, pour répondre aux besoins de luxe des cours de Bosnie. Or, nous croyons avoir suffisamment d'éléments pour déclarer que la production de draps a déjà été initiée à Zadar un demi-siècle auparavant, pour répondre à une clientèle locale très aisée, ainsi qu'à la noblesse croate de l'arrière-pays. Ces éléments sont : l'existence de *draperius* (fabriquant de draps), l'importation de matières premières de qualité (laine d'Orient et coton de la Roumanie), l'outillage trouvé dans les inventaires d'hommes - et d'une femme - d'affaires, ainsi que l'abondance des marchandises décrites dans l'inventaire de Fumiča.

L'autre volet négligé par l'historiographie croate est celui du commerce des épices - si l'on excepte l'abondante littérature concernant l'exploitation et le commerce du sel dalmate. De nombreux indices pourtant nous laissent à penser qu'il existait dès le XIVe siècle un marché important d'aromates (surtout de poivre, de cannelle, de cumin, de safran et de sucre), qui se poursuit au XVe siècle avec l'importation d'épices d'Alexandrie.

Dans le domaine lié à l'histoire sociale, l'exemple de Fumiča Salvagnele est l'occasion d'observer l'activité économique des femmes dans la région dalmate. En dehors des activités traditionnelles, comme la filature de la laine et le service dans les maisons, des femmes s'affirment dans le monde des affaires : la première *mercatrix* est mentionnée en 1322 sur l'île de Lastovo, Fumiča est la deuxième; on relève encore des tavernières à Dubrovnik, des femmes qui déclarent leurs marchandises à la douane pour l'exportation, ainsi qu'une femme qui continue le livre de compte de son mari (au XVIe siècle). Ces femmes d'affaires sont pour la plupart des veuves. Elles ont repris l'activité de leur mari, mais elles ont pu tout aussi bien lancer leur propre commerce sur les biens hérités. Leur champ d'action est nettement plus

développé que celui des quelques femmes présentes sur le marché local pour la vente de pains ou de fromages.

Pour ce qui est de la vie culturelle à Zadar, l'inventaire de Damien Martini de Treschiano et celui - édité - de son collègue le drapier Mihovil de feu Petri montrent que les marchands ont une grande culture livresque, qu'ils maîtrisent plusieurs langues. La présence d'une Bible écrite en caractères glagolitiques, notamment, prouve qu'ils entretenaient avec soin l'héritage linguistique et culturel croate. D'autres publications traitent par ailleurs de l'éclat culturel de Zadar dès le XIVe siècle, grâce aux activités scripturales des monastères bénédictins et franciscains.

Cet article, pour conclure, pose davantage des questions qu'il n'en résout, dans le sens où il a été tenté d'ouvrir des voies de recherches nouvelles sur l'activité économique zadaroise pour la fin du XIIIe et le début du XIVe siècle, tout en contestant la primauté ragusaine quant à l'invention de certaines activités industrielles - primauté souvent avancée en raison de l'éclat postérieur de la République au XVIe siècle.